

પ્રેમભક્તિ-શાસ્ત્રમાલા

વસન્તોત્સવ

કર્તા :

નહાનાલાલ દલપતરામ કવિ

મુદ્રિત.
૧૩૫૮

વિ. સં. ૧૯૮૬

દીપ્ત એક રૂપીઆ

૪. સ. ૧૯૩૦

પ્રગટકર્તા
 ન્હાનાલાલ 'દસપતરામ' કવિ
 ભદ્ર, અમદાવાદ
 કર્તાને માટે રજીસ્ટર્ડ :

આવૃત્તિ ૧ લો :	૧૯૦૫	: પ્રત ૧૦૦૦
આવૃત્તિ ૨ જી :	૧૯૨૭	: પ્રત ૧૫૦૦
આવૃત્તિ ૩ જી :	૧૯૩૦	: પ્રત ૧૧૫૦

૧૯૨૭ની સાલ પછી પ્રેમભક્તિ-મન્યમાલાના પ્રત્યેક
 મન્યની પ્રત્યેક પ્રત ઉપર કર્તાની દુકા સહી હોય છે.

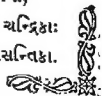
મુદ્રણસ્થાન : આદિત્ય મુદ્રણાલય, શાવળક રોડ, અમદાવાદ
 મુદ્રક : ગંગેશભાઈ વિદ્યનાથ પાંડકર

નયન ઉઘડયું. પેલું ઝોળસ્વી નવલ પ્રભાતનું,
જગત ભરતું ંહાલા. ! ને-તેજ ઉતરે તાતનું;
નવવસન્તાનિલના પમરે પરાગ અલૌકિક,
વિરલ વિભૂતિ વષે સુરનાથ આધિદેવિક.

નથી અન્નદ્યુતિ તહારે, વિરમે છ કાળી યામિની,
સહુ સુગમ છે તુજને સામગ્રી પ્રાણપ્રકાશિની;
રવિરાજ તુજને લાધ્યો, તહે જોયું તહેનાં કિરણમાં,
કલ્યાણસાગર લાખ્યો, કીધ સ્નાન તહેનાં ઝરણમાં.
કનક કરજે, ંહાલા મણિ ! પુણ્યપારસસ્પર્શથી,
લોહ કેરાં હાથડાનાં મુલ્ય અમ મોઘાં નથી.

મધુરી કૂંઠજે ંહાલા ! અમ દેશમાં તુજ ચેતના,
પેલી શિખવજે રહેતાં મીઠી બિદ્વાંગામીની વેદના.
અજબ લહરી આવી પ્રારબ્ધ ! પરમ સુહાગની,
અનુપ ગીતે ગાતી આમન્ત્રણ પ્રભુરાગની;
પીંચે નવ તુજ ખીડજે, સત્કારજે શુચિ અન્નિકાઃ
ઉડ, ઉડ, સખા ! વેરાશે તુજ પાંખમાંથી વસન્તિકા.

વસન્ત એટલે નવસુજન સિસિરમા કરમાયેલા—ગ્રીમગી-
યેલાનું નવપ્રકુક્તન વસન્તનો ઉત્સવ એટલે નવસુજનનો
નવપ્રકુક્તનો ઉત્સવ

યુગે યુગે સસાર નવો સરળય છે ૧૧૮૩ થી ભારતવર્ષમા
ધરુવામયુગ બેઠો સસાર નવો સરળો આજા ધેરા અનેક
રગો પવત્રી, દાખત્રી ધરુવામયુગ મુગવાઈ સાથે આયમ્યો.

૧૮૪૮ પછી વળી ભારતવર્ષમા નવો યુગ બેઠો છે વરાળ,
વીજળી, વિમાન, ચાળાઓ, પુસ્તકચાળાઓ, ચારદાપીઠો,
ભાષણો, મડળાઓ, સભાઓ રાજસભાઓ સ્વતન્ત્રતા ને
સ્વતન્ત્રતાનામી સ્વચ્છન્દતા, લક્ષ્મીના ઉજળાટ ને ઓઠનો
નવયુગ બેઠો છે ભારતવર્ષના સૈકાબીડયા પારણા ઉધાઠી એની
કાળજીની નસાર-હવેલીઓમા જગતના મહાવાણુ ધૂમવાલાગ્યા
છે એ ઉધડેલા દેશદારમા યધને ભારતની ચિરવચસ્વિની
મહાપ્રજા આત્મસંસ્કૃતિનો યાળ લેધને પૃથ્વીવાસીઓને પડ્યો
જમ બેઠો છે

આ નવયુગમા પૃથ્વી ન્હાની થઇ, ભારત વિશાળ થયો.
જગતની મહાપ્રજાઓની મહામન્ત્રણાઓની ગજસભાઓમા
જમને ભારત બેઠો

દિશ દિશના એ જગતસમીરણોનો સત્કાર અને દિશદિશને
એ આત્મપરિમલના કુ કમવધામણા એ ભારતવર્ષનો વસન્તોત્સવ,
એ ભારતવર્ષનો આજનો નવઅવતાર

આ તો છે ગુજરાતના, ભારતના જગતના નવસુજનનો
વસન્તોત્સવ.

૧૯૨૭

નહાનાલાલ દસપતરામ ઝવિ

वसन्तोत्सव

શુભછટી સમોવડી

એક સુન્દર જાલિકા હતી.
ભરેલાં ખેતરોની પગથીઓમાં,
સરોવરતટનાં વનકુસુમોમાં,
પુષ્પમતી પલ્લવકુળોમાં,
તે ગાતી ગાતી આનન્દતી.
રહેવારની ઉજળી વિમલતામાં,
રહાંઝની મીઠડી શીતલતામાં,
પંખી જેવી તે ખાલા
પાંખ પ્રસારી ઉડતી.
રહાંઝી તરુમાલની પાછળ
ઉઘાડા આકાશ નીચે
તહેના પિતા કોસ હાંકતા,

ગન્ધવતીને જલ યાતા,
ત્હોં તે જતી આવતી
અને વનદેવી જેવી
ઉગતા પાકને આશિષ દેતી.

એક વેળા વસન્તનું સ્ફવાર
જગત ઉપર તડકાછાંયા ઢાળતું.
શુભાળ ઉઘડયાં-ઉઘડતાં હતાં.
ઉપરનાં શીનાં અઠળકણ,
પ્રિયનયનની કીકીઓ જેવાં,
કાન્ત ચમકાર ચમકતાં.
સરોવરની નિર્મળી ભૂરાશમાં,
પ્રાણમાં મહાપ્રાણ સમાસે તેમ,
વાદળ વિરમતું હતું.
પૂર્વમાં વડનાં આડ હતાં,
વૃક્ષોમાં વૃક્ષરાજ શાં વિરાજતાં.
સૂર્યસૂવણે રસેલાં ગામનાં છાપરાં
ત્હેમની પદ્મવલ્લખીઓમાંથી
કચ્છાંક કચ્છાંક દેખાતાં.

પશ્ચિમમાં લીલી આંખાની કુંજ હતી,
ત્હોં વસન્ત વિહરતી.
મહી ન્હાનકડું સરોવરિયું હતું.

કૈઠ સરોવરમાંથી,
 કૈઠ સરોવરિયામાંથી,
 એમ ગામની વસ્તી પાણી પીતી.
 નિર્મળ ઓમ, શાન્ત સરોવર,
 ગમ્ભીર લીલમયી ક્ષિતિજરેખા,
 કનકપાંખોનાં વેરાતાં પીંછાં સમી
 પુષ્પોમાં રમતી કિરણકલાઃ
 વસન્તવિભૂતિનો અનેરો સોહાગ,
 વેલીના કૂલહિન્ડોલે હીંચતો હીંચતો
 વનના એક છોડ જેવો જ
 એક તરૂણ નિરખતો હતો.
 ત્હેના હાથમાં મોરલી હતી,
 પણ તે છેડતો નહોતો.
 આંખાની કુંજમાં કોયલ બોલતી,
 વસન્તના સત્કાર ગાતી,
 તે ગીત એક સાંભળતો.
 ઓચિન્તો આનન્દસમાધિમાંથી
 તે ઝળકી જાયો.
 કોયલના સમાજનો કલરવ
 મંજુલ મંજુલ ત્હેણે સુણ્યોઃ
 ખુલખુલનો કેલિ કરતો સંઘ
 ગુલાબમાં ઉડતો ત્હેણે જોયોઃ

વસન્ત વધાવવા જતી
સહિયરોનો નવરંગ સાથ
હચતો, નમતો, હલેતો,
ઠલ્લોલતો, આવતો હતો.

“કુસુમ્મી ! ગુલાબ લેજે, હ !”

“લાગ ! તું ચપો વીણજે.”

“મ્હારી મૈનાને તો ને
ઠમરાની કલગી ધરાવીશ.
ઘેરો ને જાંબુડીઓ લોળા
ખડુ ખીલશે ને ખલશે.
શણગારનું ચે સાજ નથી ? મુલગા !
ત્હારા પોપટને તો, ખેન !
ગુલાબકળીઓની માળા
ખડુ રીખાવડી—”

“ના, ના, વિલસુ !
મ્હે તો ફેસૂડા ગૂથ્યાં છે,
કિરીટ વેલીજૂલાનો કરીશ ”

સખીવૃન્દ ફૂલવેલી લણી, ચાલ્યુ,
પણ ત્હાં કોક જૂલતું હતું.

“અરે ? અહીં તો રમણ હીચે છે !”

વિલસુ ગાજી ઉઠી.

સુલગાને શેરડા પડયા.

સખીસમાજ તારામંડળ જેવો

સ્તબ્ધ એકનયન ઉભો.

વિલસુ માત્ર આગળ આવી.

“રમણ ! સુલગાને વેલીકૂલ:—

ને બાચે કહું છે—”

“બાચે કહું છે કે

વિલસુની સંગાથે જજે.

તહામે કચ્છાં જાવ છો ?”

કૂલ વીણતાં રમણે પૂછ્યું.

“ના, ના; બાચે કહું છે કે

રમણને વાડીએ મોકલજે,

તહાંથી ફલકૂલ લાવશે.

અમારે આજ જોઈશે.

અમે વસન્તને વધામણે જઈએ છીએ.”

“ના, ના; બાચે કહું છે કે—

પણ લે આ કૂલ.

કેને આપવાનાં છે ?”

વર્ષાના ઠોણક સન્ધ્યાસમયે
 નિસ્તેજ બાલચન્દ્ર ઉપર
 મેઘધનુષના રંગ
 આવી આવી ઉડી જાય છે:
 વિલસુને આંખે મુખડે
 એવી લજ્જારેખા બેઠી,
 ને મેસતાં ઉડી ગઈ.
 ત્હેના સ્વર મૂજતા-ધીરા હતા.

“સુલગાના જોળામાં આપ,
 ચોપટની ઢલગી કરશે.”

બોલતાં બોલતાં
 વિલસુનો અધરપલ્લવ ફરક્યો.
 રમણનાં લોચનમાં
 તેજનાં તીર સ્ફુરતાં દીપ્ત્યાં.
 તે બીજાં કૂલ વીણવા લાગ્યો.
 કૂલડાંનો જોળલો ભરી
 પળમાં સુલગા પાસે ગયો.
 વિલસુની આંખો હસવા લાગી,
 રમણની આંખો ઉત્સાહિની હતી,
 સુલગાની આંખો સ્નેહાંજની હતી.

રમણમુલગાએ નયનનયનમાં
 નિજ મૂર્તિઓ નિહાળી.
 શુભાળની પાંખડીઓનો જ
 મૂચેલો હોય શું એવો
 પરિમલિત પાલવ મુલગાએ ધર્યો.
 રમણે ત્હેને સત્કાર્યો-વધાઓ,
 મંહી વસન્તની સમૃદ્ધિ વેરી,
 સાથે હૃદય પણ સમર્પ્યું.
 ફૂલડાંની પાંખડીપાંખડીમાં,
 આંખલડીનાં તેજતેજમાં,
 મુખવણરીની રતાશમાં,
 હૃદયના અનિર્વાચ્ય ભાવ
 મુદ્રાન્વિત શોભતા.
 પરાગ ભર્યો વાયુ વાયો;
 મુલગાનો સીલાચ્ચસાળુ,
 ક્નેહજ્યોતિને આશ્વાસતો,
 ઉર ઉપર ઝૂલવા લાગ્યો.
 ઠોકિલકઠે નમતું
 ન્હાનકડા પ્રેમચંદ્ર શું
 પ્રકુલ મોગરાનું ફૂલ
 દૃશ્યમાન થયું.

રમણના હૃદયસાગરે
કંઈ કંઈ દોલહિન્-ડોલ ડોલી રહ્યા
દર્શનપાનની તૃષાર્ત મુલગા
રમણમુખડે જ નયન પાયગી રહી

“ઉપકાર થયો, રમણલાલ !”

કેસુઅધર ફરકવી
બાગુડી વમન્ત કંઈ શુભે,
તેજની પૂતળી વાણી જાણે,
એમ રમણને લાગ્યું
સ્નેહરાણીને નમન નમી
રમણ ખશી ગયો
તારાસખીઓમા શશીલેખા જઈ રમે
લેવી મુલગા સહિયરસાયમા લખી
વિલસુ સાથે નયનવાર્તા વદતી
કિરણકિરણમા સન્દેશ કહાવતી
મુલગા બાલાઓની આગળ ચાલી
વસન્તના બહાર બહવાવતી
સહુ વસન્તવિલાસિનીઓ
આખાની કુજમા અદ્ભુત થઈ

રમણ પણ સાથે જ હતો.

મોરલી ત્હેના હાથમાં હતી,

અને તે શાન્ત હતી.

માધુર્યને ઠાઘ અવગણતું હશે ?

આંખાની ઘટાઓ ગજવતું

કોકિલકેલિનું અમીઠ્ઠેણું નહેતું,

પણ રમણ તે નહોતો સત્કારતો.

શ્વેત મ્હોરનાં ઝૂમણે ઝૂમખાં

વસન્તવૈભવીઓને અમ્મર ઢાળતાં,

રમણ ત્હેનું દર્શન ન લેતો.

મુલગાના માધુર્યે રમણ રમતો,

અન્ય માધુર્યની પરવા ન કરતો.

મુલગાના સ્વર સાંભળતો,

ત્હેને પ્રેમગીત માનતો.

મુલગાના સાળુની ઝૂલોમાં

પ્રાણ ત્હેનો ઉછળતો,

સુવાસિત વનુદેશને આલિંગતો.

ચુમ્બનોથી અભિષેકતો,

ભિંડા ભાવે આરત રચતો.

મંજરી મ્હેકાવતા આંખાઓ

પાંદડાં અને ડાળો જૂંથી

ધનગમ્ભીર ઉભા હતા.
 તહેમના ઘેરા ઘૂમ્મટ ઉપર
 વસન્તલેખ સમોવડું
 મ્હોરની લૂમોતું ભરત હતું.
 વચમાં જલલયા વાદળ શુ
 ન્હાતું સરોવરિયુ હતું.
 ડાલતા આંખાઓની રેખા
 ને વિમલમુખ ંયોમખંડ
 તેજછાયાના રંગો વડે
 સ્ફવારે જલ પર આલેખેલાં હતાં.
 તરૂંમાલા અને જલતટની વચમાં
 વનછોડના કયારા હતા. —
 દેવખાલકો રાત્રિએ ત્હાં
 વસન્ત પૂજવા આવતાં,
 મેઘરંગનાં છાંટણાં છાંટતાં;
 વનરોપમાં ત્હેનાં અણુરેણુ
 ફૂલ યધ પ્રકુલતાં.
 મનુદેહી દેવાંગનાઓ શી
 વિલસુ અને સખીરસિકાઓ
 કયારાતીરે આવી ઉભી.
 મુખમલ શી આછી ધરોમાં
 પાછળ ફૂલડાંનાં પગલા પડતાં.

મેઘછટા નીચેથી શશીરાજ
તારલીઓના વિહાર નિરખે,
આઘે એક આંખલિયાછાચે રહી
રમણુ તેમ રમણીઓની રમણુ જોતો.

આંખાવાડિયું વિશાળ હેતું.
તેની ઊડી ઊડી ઠાંખળીઓ,
લોલા કે વાદળના ફણુગા જેવી,
ફરનાં ખેતરોમાં લળી જતી.
ગહન શુદ્ધામાંથી ચોગીન્દ્ર ગાય,
તેના મહામન્ત્ર જગતમાં સંચરે,
ભૂત ઉપરથી તરી આવી
વર્તમાન મહાસંગીતે ભરે,
અને ભવિષ્યને ભવ્ય જગાડે:
કૃષ્ણપલ્લવવાસી કેાકિલા
'વસન્ત' 'વસન્ત' વસન્ત' ની
પુરાણ મન્ત્રધોષણ
તેમ નવચૈતન્યથી પુકારતી,
નિષ્કુર જગતને સુણાવતી.
આંખાવાડિયું સલ્લોલ ઓલતું,
લીમડીઓની કુંજમાં ધ્વનિ પાડતું,
માનવકુંજે પડઘા વિરામતું.

ચન્દ્રઅદર્શને ચ ચન્દ્રિકા વહે
 હેવી કોયલની ગીતમાધુરી
 જગત ઉપર ઝીણી ઝરમરતી.
 એકાકી રમણુ ઉપર
 હેની ફરફર વરસી.
 હેણે તરત પ્રત્યુત્તર આપ્યો:
 કુબિય્.

આકાશનો મંડપ ગાજ્યો,
 ઘટાખોળે નીંદરતા ષડધા
 સચેતન થયા,
 સિતિજમાં રમણુનો સ્વર વિલીન્યો.

મુલગાએ પાછું ફરી બેયુ:
 ચપલા ચમકે અને ચમકાવે
 એલું પ્રાણ્નવલ હાસ્ય હસતી,
 રમણુમુખડે પ્રતિપ્રભા પાડતી.

નિરખી નિરખી નયન ચાહતાં
 ત અલેઘ ઉડાણુમાંથી
 કોયલનો પ્રતિરવ આબ્યો:
 કુબિય્.

પ્રમત્ત રમણને આનન્દ પડયો.

મુલગાના સ્નેહસ્મિતપિપાસુએ

તરત તહેનો ઉત્તર વાળ્યો.

મુલગાએ રમણ લણી ભેયું,

પોતાનો આછો સ્મિતપરાગ

રમણની આંખોમાં આંજ્યો.

તરત કોકિલાએ કંઠ ખોલ્યો,

તરત રમણે પ્રતિનાદ કીધો;

પણ મુલગાએ ફરી

રમણ લણી ભેયું નહીં.

સૌરભભારે ઢળતી માલતીવેલ શી

માત્ર સાળુની કોર સંકેરી.

પછી રમણે ઘટ્ઠ ધ્વનિ કીધો,

પણ મુલગા જડપૂતળી રહી.

કેયલ અને રમણના

વિલોલ વાર્તાવિનોદે

આંખાવાડિયું આખું જાગૃત થયું.

ફર ફરના કલ્લોલ સંલગાતા.

અનિલ ડોલવા લાગ્યો,

વનવન ખેલવા લાગ્યાં:

નહાનકડી તરંગમાલાઓ
 સરોવરિયામાં ઉછળવા માંડી,
 તહેમાં કમળો ઝૂલતાં હતાં.
 ક્રોધના દ્વિષાત ફેંકતી
 વિલસુ રમણ બણી વળી,
 રમણને વદને હસવું હતું.

“ અરે વાહ રે, રમણ ! ”

કરચલિયાળા મેઘ જેવાં
 ભમ્બર અને પોપચાં સઠેલી
 તોફાની હાસ્ય હસતા રમણે
 ઉત્તર આપ્યોઃ કુબિચ્.

વિલસુ ચ્હીડાઈ, ગાણઃ
 “ સુભગા ! તું કંઈ નહીં જ કહે ?
 મલક્યાં જ કરીશ ? ”

પ્રભાતના આકાશે ચ્હડતી
 પ્રભાતર શુકળાલા સમી
 સુભગા ધીરી ધીરી આગળ આવી.
 ઠોમળ પ્રતાપ ધારણ કરતી,
 કાન્તિ સહ નયનમાં સમેટતી,

સુખ ઉપર પ્રેમલક્ષ્મી પાથરતી,
પોપચાં નચાવતી
રમણને નિહાળી રહી:

“રમણલાલ !

મધુરીને ય નિર્દય શા વિતાડશે ?
બાપડી કોયલને કાં પજવો ?”

તોફાની યૌવન કુમળું પડ્યું,
શરમાળ બાળકના લાવ
રમણલાલને ગાલે તરી આવ્યા.
સૂર્યને નિરખી નયન અંખવાય છે:
પ્રિયનાં દર્શન પામી
લજમણી શી પ્રાણુલતા નમે છે:
વિનયનાં ખીજ પણ સ્નેહમાં હશે ?

રમણ આંખા ઉપર જતો. રહ્યો,
ઘટામાં સુખ ઢાંકી દીધું.
સુલગાની લોલવિલોલ કીકીઓ
પહ્લવરોમમાંથી નિરખતો
મેઘમંડળના આઘેના રવ શો
ધીર-અતિ ધીર રમણ બોલ્યો:
“કોઠ કોઠિલા
ઠદી ઠદી ફૂર થાય છે.”

બીજની વિધુરેખ

વીરછા દષ્ટિપાતે જગ વધાવી
 સહચરીઓ સગે પરવરે
 સ્નેહનમણા સ્મિતકિંચણ ફેડી
 મુલગા તેમ સચિઓમા ગદ્ય
 શૂંગારરંગી સવૃણી બાવાઓ
 ન્હાનકડા પુષ્પરાશિઓ સમી
 જલતીરે ઉભી હતી
 વસન્તના રસપૂજનને
 મુહાંગી સમય થતો હતો
 ફૂલના સચય સચાતા
 પરાગની પ્રગલ્ભ સરિતા થો
 કુમાંગિકાઓ પાછળ પાવવ ઉડતો
 આછી વાદળીમાવી ફૂટતી
 ચન્દ્રકિંચણની વેલો જેવા
 સાશુડે સન્તાતા કંઈક
 અને તહેના મણિક કંઈ
 નેત્રનેત્રમા મનોહરતા આજતા
 રક્તિકદલ શી હનમ્થલીઓમા
 મુમનસોહન્ત છાનો હતો
 આહ્વાદક શશિચન્દ્ર વદને

નિર્મળ રત્ન શાં નયન રાજતાં,
 વનકાન્તિ ત્હેમાં સંકીર્ણાતી.
 ઉભરાઈ જતા મુગ્ધ પ્રેમને
 ચોળીમાં જાલી રાખેલો હતો,
 ઉપર કુસુમોનો અલિપેક હતો.
 મેઘમાર્ગે ઉપર તરતા
 ઇન્દ્રધનુષના ન્હાનકંઠા ખડો શી
 સુકુમાર ખાલિકાઓ
 પરિભ્રમમાં રમવા લાગી.
 કુસુમઠલમા સૂતેલી જલદેવીઓ
 વસન્તસખીઓને અનુસરતી હોય
 ત્હેવી ત્હેમની છાયાઓ
 સરોવરિયામાં ધૂમવા લાગી.
 તારાએ પોયણું વીણ્યાં,
 સુભગાએ કમલ બેઠ્યાં.

“કુસુમ્મી બહેન !

ત્હેમને સૌ કુલ મળ્યાં ને ? ”

એક હાથે હૈયામાં લેતાં

કુસુમ્મીને વિલસુએ પૂછ્યું.

“પણ, વિલસુ બહેન !

વસન્તને આંખામ્હોર ગમે:

કોયલ મ્હોર ખાય છે
 ને ગીતું બોલે છે.
 રમણલાલ આંબે બેઠા છે,
 મ્હોરનાં લૂખખાં ન દે ? ”

“ ઠીક સંભાર્યું, ખડેન !
 રમણ ! થોડીક મંજરીઓ આપીશ કે ? ”

“ આવીને લઈ જા તો સ્તો. ”
 કુંજ ભરતા રમણના નાદના
 પડયા ઉઠી શમી ગયા.

“ સુભગા ! જરી આવ બે !
 ત્હાં હું તારાની વેણીમાં
 પેહું ન્હાનકડું કમલ ગૂંથી લઉં. ”

સુશોભિત હરિષ્વરમંડલ અમું
 (વિલસુ અને સખીવૃન્દ
 ત્હામે તીર કમલ લેવા ચાલ્યુ.
 સુભગા મંજરીઓ લાવવા ગઈ.
 ત્હેનાં મહાકોટી રોમરોમમાંથી
 ‘પ્રેમ’, ‘પ્રેમ’ નીતસ્તો હતો.
 પાંદડાંમાં ચીણો વાયુ લહરતો હોય

તહેવા ધીરાશના શબ્દ આવતાઃ
“ત્હમે પાછાં આવ્યાં કે ?”

હવે ફર ગયું જવાથે ?
પણ (વલસુ જહેનની
મંજરીઓ આપો છ.
સૌભાગ્યચન્દ્ર કંઈ દેખાતા નથી ?
કુમુખી તો આવી છે.”

“અમે સીથે હતા;
પણ મોરલી લેવા
મુલગ પાછો ગયો.
ત્હમે વેણુપૂજા આજ કરનાર છો ને ?
ભાંખુડે થઈ આવવાનો હતો,
વેલીગૂલે હું વાટ જોતો હતો.”

“પણ પછી—?”

“મુલગા ! ત્હમે પૂછો છો ?
‘પણ પછી !’—‘પછી !’
‘પછી’ એ કેવો ભયંકર શબ્દ છે ?
ભણે ભીપણ રજનીનો પડવો !
ધ્રુવમાછલી ધ્રુવને નિરખી રહે
ત્હમાં ધ્રુવમાછલીનો શો અપરાધ ?

ત્હમારાં નયન નાચે
 તેમ મ્હારૂં હૃદય નાચે
 ત્હમાં મ્હારો દોષ ? મુલગા !
 સ્નેહ જેના હૈયાને સ્પર્શે છે
 તે પ્રાણ પરાધીન નથી હોતા ?
 અને હૈયાને સ્પર્શું
 એ સ્નેહદેવીઓનું ધર્મ્ય તત નથી ?
 ત્હમે મ્હારા હૈયાને કાં અડક્યાં,
 એ પ્રશ્ન મ્હને ઘટે ?
 હું કંઈ છું પણ ? ”

રમણ એક દાણ ઉત્તર્યો,
 ડાંખળીઓનાં ગૂંથણમાં બેઠો.
 ફૂલજડયા ન્હાના રૂપાના છોડ શો
 મંજરીઓનો ચમ્મર, વસન્તદંડ શો,
 પંથશરની પલ્લુછના બાણ શો,
 હાથમાં ડોલતો હતો.

“ મનોહર રમણલાલ !
 માથા ઉપર તો બૂવો જરી,
 વસન્તનયનો ત્હમને વન્દે છે. ”

સહકારની રસધારાઓ શી
 મંજરીઓની મોતીમાલાઓ

રમણ કરતી ઉડતી.
 રમણે લેયું નેયું,
 પછી મુલગાને મુખડે
 નયન પાથર્યું.

“તહમારી મંજરિયાળી જૂલમાં
 મુજ પ્રાણતનુ ઝોલાં ખાશે,
 ત્હારે વસન્તનાં બાલક
 તહમને લક્ષ્ય માની પૂજશે.
 મનુપૂર્ણ હજી દુનિયામાં છે, હો !
 તહમને કશ્કાંથી સ્મરણ હશે ?
 તહમે નહાનાં હતાં, મુલગા !
 એક દિવસ તહમારી ફૂલવાડીમાં
 તહમે અને વિલસુ ખેન
 ફૂલ પરોવતાં રમતાં,
 ને મહેને નહોતાં રમાડતાં.
 એક ડમરા પાછળ
 હું આંસુ ઢાળતો હતો.
 બાઈના મણિયન્દ્રક
 તહમારી રેશમીસોનેરી લટોમાં
 વિલસુએ ગૂંથ્યા, મહે નેયા.
 મુવાસ-હોતરો દોડી આવી

તહમારી પુષ્પિતા વેળીલતામાં
 મહેં શીષ ઢાંકયું.
 ફૂલફૂલની પાંખડીએ
 તહમે મહારાં આંસુ લહોયાંઃ
 નહાનકડા ભુજબ-ધે
 મહેં તહમને વીંટી લીધાં.
 ખાલ કપોલ, કોમલ નયનો
 ચુમ્બનધારાથી સતાં ફીધાં,
 આપણા સ્નેહલવનની અમીવેલ શાપી.
 તે ચીરસ્મરણીય દિવસે
 તહમારી સુમનશાળુગારી લટો
 આ નર્તાન્તી મંજરીઓ સમી હતી.
 તહમને કંઈ સાંભરે છે ? મુલગા ! ”

“ ખાળાપણુમાં આપણે
 તહમારી વાડીમાં રમતા,
 તહમે મહને ઘેરતા, ચુમ્બતા,
 મહને તહમે ગમતા, હું હસતી.
 બીજુ મહને કંઈ સાંભરતું નથી, ”

“ તેજઅધરે દેવ
 આ મંજરીઓને ચુમ્બે છે,
 તહેવાં નિષ્કલંક આત્મિક

સરલ ભાવનાં એ યુગ્મન હતાં !
 ત્હમારાં બાલ નયને
 મ્હને બાલ સ્વર્ગ દેખાતું:
 ત્હેમના ઉપર સ્નેહસુદ્રા મૂકવા
 મ્હને થ બહુ ગમતું.
 “ખુલ્લે વદને સ્નેહદાન દેતાં:
 સુભગા ! એવું દાન દેશે ?”

સુભગા હંશી પડી.

“રમણલાલ !
 વસન્ત હંશી કે કોલિલા ?
 આવા મધુરા લિક્ષામન્ત્ર
 ક્યાં ભણી આવ્યા ?
 એક વેળા ત્હમે લાજતા
 ને શુભાખ જેવાં દર્શન દેતા:
 હવે ક્યાં રે ફરી એવું લાજશે ?”

“ નમણાં નેત્રનું લાજવું,
 કમલકંઠનું સહજ નમવું,
 તનુપદવનું, દબવું-નીતરવું,
 સુભગા ! એ મુગ્ધ સ્નેહનાં વન્દન છે.
 પણ કંઈ કુટુંબીઓ.

એકબીજાને પન્દે છે ?
 આપણે કુલકંઠર્પ પીધો,
 માત્ર જગતને ભણુ નથી.
 હવે તો આપમાં પગલાં પડશે
 ત્યારે લાજશું ને ઝાંખા પડશું.
 હંમ્મણ પ્રકાશમાં હવે ઝંખવાણું શું ?”

“ નિરન્તર એવા નઠોર રહેલો,
 માગી માગીને રક્ષાદાન લેલો:
 સુંદરીઓના રક્ષસ-હારને
 પ્રભુની અક્ષત આશિષ છે !
 કુલકાને વસન્ત યુગે છે,
 પરાગને અનિલ યુગ્મન દે છે,
 તો પ્રીતમ પ્રિયને—
 પણ વિલમ્બ પહેનની
 મુંજરીઓ આપો છ. ”

મણિકિરણ શા હાથ
 મુલગાએ છયા ક્રીધા,
 રમણે તે ઝીલી લીધા.
 ચન્દ્રોદયના તેજપાલવ શી,
 ક્ષિતિજ ઉપરથી ઉડતી
 અમૃત ભરી ન્હાની વાદળી સમી,

સૂર્યનાથના સહસ્રકિરણસુહાગી
 ઉપાની તરતી મૂર્તિ જેવી,
 બાલા ધરતી ઉપરથી ઉપડી,
 ઘટામાં ઢંઢાવા લાગી.
 ઝઝૂમતા મેઘમંડલમાંથી
 લટકતી સ્વર્ગસરિત શી
 રનેહસરિતા મુલાંગા
 ઘટા નીચે ઝૂલવા લાગી.
 સાળુની કોર લેની સરી પડી.
 અન્તર્પટ સરકતાં
 કાન્તિપૂર્ણ ચન્દ્રબિમ્બ
 ઓમસાગરનાં મોતીઓમાં વિચરે
 લેવું લેવું પ્રસન્નપ્રકુલ વદન
 મંજરીઓમાં તરવા લાગ્યું.
 સુહૃદની અર્પેલી વૈજયન્તી માલા
 કેા કુમારિકા સંકેલી લઈ
 હૃદયવસનમાં સંચે,
 મુલગાનો સુન્દર તનુહાર
 રમણે તેમ હૃદયે સ્થાપ્યો.
 લેના ગાલ ઉપરથી
 લલ્લારેખાઓ ઘોઈ,
 લેના મુખનું સુધાપાન લીધું,

લાલ લોચનમાં વિરાજતા
 પ્રાણને વળી વળી ચુમ્મયો,
 ચન્દ્રપાંખડી શા લલાટપ્રદેશેથી
 પરમ શોભાચ્ચ ખીધુ,
 વસન્તદાનનો આદર દીધો.
 ફૂલની પૂતળી શી મુલગા
 રમણને રમાડવા દેવી.
 ઉઘડી ઉઘડી મીઠાવા
 ત્હેનાં નયનકમલમાં,
 ત્હેના મૃદુ દેહસંકેચમાં,
 મૃજતા અધરપટ્ટવમાં,
 અન્તર્યામી સ્નેહઆશ્રાભ્યની
 રમણ આક્ષી અનુભવતો.
 લાડકડી ફૂલવેલીને અનિલરાજ
 અડપલે અડકે,
 રમણ એવુ મુમધુર સ્પર્શતો.
 ચન્દ્રકિરણ ઝીલતા ઝીલતાં
 કુમુદપત્ર ઉઘડે ને ઝડે,
 રમણની રસકાન્તિ સતઠારતાં
 ત્હેવાં મુલગાનાં લોચન વિકસતાં.
 વસન્તના મુવર્ણકટોરા શાં
 સુરેખ ચ પકકુમુભોમાં

પ્રભાતની ગીર પ્રભા ઢળે,
કાંચનવર્ષી મુલગાની શોભામાં
પ્રીતમનો પ્રેમાત્મ તેમ ઝરમરતો,
હૈયામાં ઉતરતો.

“સખે ! આમ ને આમ
એકબીજાની કરલતામાં
સ્વર્ગે સંચરીએ તો કેવું ? ”

“સ્વર્ગે ? મુલગા !
સ્વર્ગે ને સ્નેહ શું બૂજવાં છે ?
બૂજવાં હોય તો શું લેશે ?
સ્વર્ગે કે સ્નેહ ? ”

“સખે ! ક્ષમા કરશે ?
આમ ને આમ પ્રેમઉછંગે
પ્રભુ રહેવા દે તો
સ્વર્ગની શી પરવા છે ?
સ્નેહદેશના ઉત્કર્ષઉદ્ઘાસ
દેવભૂમિ જેવા નથી શું ?
સ્વર્ગવાંછના એ માટે છે કે
સ્વર્ગ સ્નેહભૂમિ છે:
પરમ ઉદાર, પરમ સાત્ત્વિક.

બાપી તો સ્નેહી ને સ્નેહ
તે દેવ ને દેવદેશ જ છે સ્તો ”

પુનરપિ રમણે અખીને
હૃદય મરસી લીધી,
ચાપી ચાપી જીવમા જડી.
ફરી ફરી ચુમ્બન દીધા,
ફરી ફરી પ્રાણ પીધા
નક્ષત્રગણિ ગી મજરીમાલામા,
વસન્તરાણીની પટવહરીમા,
ઝાલતી ઘટામા, વનવનમા,
‘પ્રેમ’ ‘પ્રેમ’ ચંદ્ર ગણુ,
ઠંદકિ નવલ યોજનના કિંચુ
સ્ફુગ્તા લાન્મા

“પ્રાણની પરમ ચેતના
તે પ્રેમ છે, મુલગા !
પવિત્રતાના ઉત્તમ સત્યે
સ્નેહીને દર્શન દે છે
તહમાર ગ્રન્થાન, મુલગે !
હું જગતને જણાવીશ,
મહારી વેણુમા વાઈશ ”

ભર્યો ભર્યો મેઘ-
 વિદ્યુત્તતને જોળે લે,
 પ્રણયપ્રભાની વેલડી શી પ્રિયને
 તેમ રમણે અંકે મૂકી.
 ઠાળી કાચલ શી મોરલી
 હાયમાં લીધી:
 જાચે નેચું, નીચે નેચું;
 દિશામંડળમાં નેઈ
 સ્નેહાંશુલી શી અધરે ધરી.
 રસસંગીતમાં પ્રાણ કૂંકતો
 પણ આચિન્તો અટક્યો.
 અનેરાં ગહન ગીત
 કાચલ લલકારવી હોય;
 મીઠી ખુણી હલકે
 વસન્ત સ્નેહગાન ગાતી હોય;
 વનના અનિલબાલ-
 મંગલ આલાપ આલાપતા હોય;
 તહેવી વિલોલ મોરલીની કેલિ
 સ્થવારનાં તેજ વીધી
 પહુવપહુવમાં વહવા લાગી,
 સરજલમાં ઝલકવા માંડી.
 રમણે, સુલગાએ
 વેણનાદ પારખ્યા, હસ્યાં.

“લગ્નાવેલા સ્વર મધુર આ

ઓમ મધ્યે તરે છે,
પુષ્પે પુષ્પે વિંટપ વિટપે
નૂતન શ્રી ભરે છઃ
જો ! જો ! આઓ વન જગવતો
પ્રેમભીનો રસેન્દ્ર,
બહાલી ! તહારી રસિક સખીનો
રમ્ય સૌભાગ્યચન્દ્ર.”

નમેહું ગુલાબ ખીડેલી કળીને
કંઈ કહેતાં કહેતાં સુમ્બન દે
એમ રમણલાલનો ગાલ
સુલગાના ગાલને અડકતો.

ફરથી મૂજતો સ્વર આઓઃ
“સુલગા ! હજી ચ તે
મંજરીઓ ન લાવી કે ?”

ખરતા તારાની સપ્તલ રેખ શી
રમણે સુલગાને ઘટા નીચે મૂકી,
મનોહર કંદર્પકલાપ શી
મંજરીઓની કલગી આપી.
લજ્જાભીની સુલગા

એઠાકી હરિણી શી
વિલસુ લણી ચાલી.

: “વિલસુ ! વિલસુ !
પીપળાનું પાન ન ફરકે
એટલી ફરકે છ શાની ?”

મુલગાએ વિલસુ ફરતી
ઠરમાલા વીંટી લીધી:
મૂંઠાએલી અમૃતવેલીઓ સમી
સખીઓ સરોવરિયે જઈ ઉભી.
કુસુમખી ત્યાં હતી.

“વિલસુ ખડેન ! મુલગા ખડેન !
ત્યાં હવે આપણે
વસન્ત ક્યાં વધાવીશું ?”

“હમણાં સૌભાગ્યલાઈ આવશે,
ને પેલા કદમ્બમાંડવડેથી
ફૂલ લાવી આપશે,
એટલે વધાવીશું, હં !
ફૂલ વિના વધાવાય કંઈ ?”

બાળાના વાળ રમાડતી
 મુલગાએ ટાપશી પૂરી.
 અણુમીચી આંખે વિલસુ
 કુસુમ્બીનો કૈશકલાપ નિરખતી હતી.

“પણ આ મોરલી
 સૌભાગ્યલાઈની જ વાગીઃ
 એવી મોરલી કેણુ, ખીજી વાય ?
 એ તો પેલા ઝાડ નીચેથી નીકળે.”

ધવળ મેઘના ડોલતા શિખર-શે
 ગમ્ભીર રમતિયાળ ગતિથી
 સૌભાગ્યચંદ્ર આવતો હતો.
 આંખાની જાડી લીલી કમાનમા
 પાછળના ભૂરા ગગનપાટ ઉપર
 ત્હેની સારસપ્રતિમા લલિત દર્શાતી.
 વસન્તે સૂકા મ્હોર
 ત્હેના ચરણમાં પાથર્યા હતા
 મોરલી વગાડતાં વગાડતાં
 એની રસઆણ આંખો
 વનપહુવમાં તેજ ઉઠાવતી.
 સરોવરિયાની કુન્દમા આવતો

મુલગાએ ત્હેને નેચો.
 વિલમુનો વિનિત પ્રાણ,
 કીકીઓમાં ચમકતો હતો.
 ત્હેની ઉપર તીરછી નજર નાંખી
 મુલગા હંસી પડી,
 ત્હેને સોડમાં, લઈ ચાંખી,
 પછી કરલતા ઉઠેલી, લઈ,
 ધીરે પગલે આગળ, ચાલી,
 સખીપ્રેમ, ત્હેનાં પગલાંને, પ્રેરતો,
 જરી આશળ, જઈ
 પ્રકુલ ફૂલછોડ સખી.
 એક ફૂલછોડ પાસે ઉભી.

“સૌભાગ્યભાઈ !

પેલાં કદમ્બફૂલ લાવશે કે ?”

શુભાળના ક્યારામાંથી ઉપડતા

શુભશુભના બોલ શો
 મુલાગાનો મીઠો કંઠ
 સરોવરિયું વીધી
 ઘટામાં ગાળ ઉઠ્યો.

“હા, સુલગા બહેન !

પણ કુસુમ્મીને મોકલ્યો જશ, ,
મહારી મોરલી લઈ જાય. ”
ધટ્ટ પડઘા ચો ઉત્તર આબ્યો.

મેના જેવી કુસુમ્મી
કિલકિલ ઠલોલવી
કૂલપગથારમાં ચઇ ઉડી,
ને પગમાં મોરલી લઈ આવી.
સીભાવ્યચન્દ્ર ઠલમ્મ ભણી વળ્યો,
ધડીમા ઝાડી ખડખડાવી
કૂલની અંજલી મરેલો
નીચે છાયાઓમાં ઉલો હતો.
દિશદિશમાં કિરણ ફેંકવાં
અનંગદેવના રમણદડા શાં
કદમ્બનાં કૂલ ઉછાળતો
તે અરોવરિયે આબ્યો.

“સીભાવ્યચન્દ્ર !

મોઠા આવડું ને મોરની વગાડવી !
હેયાં દોઈનાં વીધવાં હોય
તો હેત નવ હારીએ, હં !

આપો વિલસુન્હેનને ફૂલ.
કુસુમ્બી ! સોલાઅલાઈ
સહુને વેણ વાતાં શીખવે છે:
તહને ય શીખવી છે ને ?”

“હા, એક ગીત શીખવ્યું ‘છ.
તારા ! જા, હું વગાડું.’”

દેવદેવીઓ આગળ ખેલતી
પરિમલની પૂતળીઓ થી
બાળાઓએ સંગીત આદર્યું.
ન્હાનકડી તારા ગાતી હતી,
બાળુડી કુસુમ્બી વગાડતી હતી.

સખિ ! નવવસન્ત સુર મધુમધુરા ધીરા લાવશે,
સખિ ! નવકુસુમો પૂરશે સમીરે સૌરભભાર;
સખિ ! નવરસીલી કાન્તિ નયનનયનમાં આવશે,
ફારે સંભળાશે કંઈ પ્રીતમના ગુન્નર:
ફૂલડાં ! પ્રિયના હૃદયે જઈને ફેલેને એટલું.

આંખાવાડિયું શાન્ત હતું.
લીલી ક્ષિતિજરેખા ઉપર
ગીતના નાદ ઉઠતા-સમતા.

પરિભવિત અનિલ લકરતો,
 મોરકલા સમોવડા
 બાલાઓનાં પરિધાન લહેકાવતો.
 રોમરોમમાં પ્રોબ્બવલ પ્રગટતા
 વિલમુના પ્રાણુને સ્પર્શી સ્પર્શી
 કંઈ અનુપમ ચેતન સળગાવતો.

“ દેવી ! આ કૂલ. ”

વિલમુએ પુષ્પ સત્કાર્યા.
 ત્હેના પરાગધાનનો પ્રશ્ન,
 અન્ય એક મહાપ્રશ્ન સંગાથે,
 વિધાત્રીને પૂછ્યો.

“ સોભાવ્યભાઈ ! મ્હને કૂલ.
 તારાને એક, એક તારાને. ”

ત્હેમને અક્કેકું કૂલ આપ્યું.
 “ ત્હાં કદમ્બ નીચે બહુ વેરાયાં છે. ”

બન્ને બાલાઓ દોડી ગયું,
 જાડ નીચે વનહંસ સમી
 કૂલમોતીડાં વીણવામાં મૂંઝાયું.

કળી, પુષ્પ, પદ્મ-
વનલીલા સંઘરતી અન્ય ખાલાઓ
રોપાઓમાં ઢંકઈ હતી.
વિલસુ, સુલગા ને સૌભાગ્યચન્દ્ર
અટપટા મૌનવ્રતી શાં ઉભાં હતાં.

“સુલગા ! તું વગાડે જો !
રહેને ય આવડે છે ને ! ”
કંઈ સ્વપ્નમાંથી જાગતી જેવી
ઊડુ ઊડુ વિલસુ બોલી.

“નહીં આવડે તો
આપણે બે ય શીખીશું.
વેણુ વાઈ ઉર ડંખતાં તો
સૌભાગ્યલાઈ સોને શીખવશે.
ઉભી રહેજે હં,
ખીલ મોરલી લાવું રમણલાલની. ”

મન્દ મન્દ પગલાં ભરતી સુલગા
રમણની મોરલી લેવા ચાલી;
જાણે પરાગભારવતી
અનિલની લહરી જતી હોય ને !

જીવનની ધન્ય ચળ જોઈ છે ?
તહેનો સત્કાર કેવો કર્યો. હતો ?

ઉપર આકાશ નિર્મળ હતું,
મહી તેજના તરંગ ધૂમતાઃ
નીચે ધરા લીલમલીલી હતી,
મહી વસન્તના વૈભવ વહતાઃ
પણ વિલમ્બ કે સૌભાગ્યચન્દ્ર
કંઈ નહોતાં નિરખતાં,
માત્ર આત્માના શબ્દ મુલુતાં.

સુખદુઃખ સ્પર્શસ્પર્શનાં છ ?
બાળી ભસ્મ કરતી વહ્નિજ્વાલા
સ્નેહસતીને-ધર્મસતિયાને
કાં દગાડતી નથી ?
વિલમ્બસૌભાગ્યચન્દ્રની ફેલવહારીઓ
નિકટ પણ નિરાળી હતી,
ધન્ધ્રિયોનાં અંગ સફેલેલાં હતાં,
લોચનની મનમોહન લગ્નની
પણ નહોતી લાગેલીઃ
સ્નેહદમ્પતી કાં મુખી હતાં ?
સંસારનાં સુખદુઃખ

દેહના સ્પર્શસ્પર્શનાં નથી,
પ્રાણનાં સ્પર્શસ્પર્શનાં છે.
વિલસુ ને સૌભાગ્યચન્દ્રના
પ્રાણ પ્રાણને ચુમ્બતા,
ને સચ્ચિદાનન્દની ઝડી વરસતા.

પ્રાણપ્રાણની રસકથા તે સ્નેહઃ
વિલસુસૌભાગ્યચન્દ્ર સ્નેહવિમાને ઉડતાં.

અધક્ષણ વીતી, ક્ષણ વીતી;
ચેતનના અનામી યોગ
પૃથ્વીની જડતામાં ચિરંજીવી છે કંઈ ?
પ્રભાતનાં પ્રપુલ્લ પોયણું સમી
દળેલી નેત્રપાંખડીઓ ઉઘડી,
મૃદુમધુરાં કીકીનાં કિરણ
અન્યોન્યને સુખડે રમવા લાગ્યાં.
ક્ષણ વીતી, બે ક્ષણ વીતી;
વિલસુને વદને પ્રેમઉખા ચૂકડી,
ને નયનો નયનોમાં ડૂબ્યાં.
એ પલકની પ્રેમદોર ઉપર
કંઈ કંઈ નટવર નર્તી ગયા.
'નાથ' કહી વિલસુ નમી પડી,
શતઝરણો ફૂટતી દ્રવવા લાગી.

“સ્નેહ, ફારમતી આંખડલી
ઠકમ્મના ફૂલ સરિખડી
વિલોહ જવલે છે :
વિલસુ ! ત્હમે જાણો, છે ? ”

ફૂલભારવતા પાલવથી
નમેલી લતા શી વિલસુ
આંખડી આવરી ઉભી,
વસન્તને ચ વિસરી ગઈ.

“ત્હમારાં બાલનયનો પર, વિદ્રસુ !
દેવાંગનાઓની શ્વેત પાખો અગ્રમતી,
ઝાળા પાડતી, કાન્તિ ચીંચતી,
સહજકોટી ફિરણવન્તો સૂર્યરાજ,
ચન્દ્રિકાના અમૃતસરોવર શો
પ્રશાન્ત રસનિધાન ઓમદેવ,
ઉડતી નતંતી વિદ્યુલેખા,
સ્મિતમોહાગી મેઘધનુષ્ય,
પ્રભાના પાલવ પાયરતા ધૂમકેતુ;
ગગનમંડલે વિહરતી ચતુ તેજમંડલી
ત્હમારી દીક્ષિને તટ ઉતરતી,
અમોલી વિશ્રુતિએ વધાવતી.

ખાલે ! તે વિલાસભૂષણ લોચન,
 તે નાનાલાવણી લીલી
 આજ મહારા ઉપર હસે,
 જરી-સહજ-મીઠું-કંઈ-લટે,
 એટલું મહાર સૌભાગ્ય છે ? ”

“ કાલાવધે ય એના એ રૂહેશે ?
 સૌભાગ્યચન્દ્ર ! મહારી આંખોમાં
 તે એવું શું દીકું છે, રૂહેશે ? ”

સૌભાગ્યચન્દ્રની પાછળની
 વસન્ત ઉપર હસતી હસતી
 વિલસુ ખેલ ખેલી.
 ભિંડા ભિંડા કે તત્વનાં
 દેવમંદિરે કંઈ દર્શન લેતો હોય,
 સૌભાગ્યચન્દ્ર એવો એકટશી હતો.

“ કરુણાભર્યા કૃપાકટાક્ષ
 નિર્મળા વિલાસવૈભવ,
 સ્નિગ્ધ કોમળું હૃદય,
 સ્વર્ગગીત ગુંજતો આત્મ,
 અનન્ત વિશ્વનો સાર,

મધુર પ્રેમ, પ્રભુતાઃ
પ્રિયતમે ! ત્હમારાં નયનમાં
મ્હેં તે સહુ દીકું છે.
ત્હેમના આદેશ ઉકેલવા,
તે નયનના સન્દેશ સ્હમજવા,
એ જીવનની સૌભાગ્યગોલા છે.”

નીતર્યો મેઘ સમોવડી
સૌભાગ્યચન્દ્રની સુદ્રા દીન હવી.
નિલસુ તે સહી ન શકી.
આંખડલી મીચી દીધી,
ઇન્દ્રદંડના ખાંડ સરિખડી
ત્હેના હાથે પડી વિરમી;
ત્હેની આંખી મલીન રેખાને
નવરંગ ઓળે અજવાળી.
એ પ્રેમયુગલનાં દર્શન કાળે
વનનયન શાં હુસુમે
રોપાઓ ઉપરથી ડોકિયાં કરતાં.
સ્હવાર આયમતું હતું,
શીતળી છાયાઓ સંકેલાવી.
પ્રભાકિરણો ઉધ્ધુ થતાં;
દિશાઓએ બાંધેલા અનિલ

સ્થંભી જતા હતા.

કુસુમોને યુખડે પામરતા પથરાતી;

પ્રકૃતિને વિરાટદેહે

દિનચયાનો થાક ચૂકડતો હતો.

છતાં ભૂં ભૂં નર્તન્તો ભૃંગરાજ

ઠાં મહલોલ ડાલતો ?

ને વસન્ત ઘડી નીંદરતી

ત્હારે આ દિલકૂલડાં

ઠાં પ્રભા સમ પ્રકુલતાં ?

એવું હશે કે

આત્માની રસવસન્ત ખીલે

ત્હેની વનવસન્ત ખીલો વા કરમાવ ?

અન્તરમાં અમીનાં સ્રોત સ્થવે

ત્હેને જલ છાંટો કે જ્વાલા ?

“ પ્રિયે ! પ્રિયતમે ! વિલસુ !

ત્હમાફે સૌભાગ્ય અખંડ રહો !

પ્રભો ! ત્હેમના પ્રેમને યોગ્ય

આ પત્યરને પમરાવ. ”

વિલસુને સત્કારતા સૌભાગ્યચન્દ્રે

આકાશલેહી દષ્ટિ ફેંકી,

ઉરનો અભિલાષ ઉચ્ચાર્યો.

પ્રિયતમના શબ્દ સુણી
 સ્વપ્નદેશથી વિલસુ જાગી-ઉતરી.
 જલમાથી ઉપડતા કમલ શી
 ભિર્વમુખ સુકુમાર વિલસુ
 સૌભાગ્યચન્દ્રને નિહાળી રહી
 ફહાડમના ફૂલનો અમીઝસ
 ઠોકિલા પ્રાણે એણે
 અધરહલને ચુમ્મન દઈ
 અન્તરમા અનેરી ઢેલિ જગાડી
 વિલસુ છૂટી પડી

“સાભાગ્યચન્દ્ર ! ક્ષમા કરો.
 હૃદયના પૂર ધમધમે
 ત્હાં અળળાતુ શુ ખળ ?
 સ્નેહદીનતા ત્હમારી ન સહી શકી.”

“વિલસુ ! દયા, કૃપા, ક્ષમા
 એ દેવના ભાવ છે,
 તમ સમા દેવસત્તમના એ દાન.
 હું મનુષ્યાલ પામે કા યાચો ?
 વિપવતું કહો છો તે
 વિશ્વ પણ્ય એક દિન

આપણી યુગલતા કબૂલશે.
હૃદયંગમે ! પ્રભુની પૂજા આદરે
ત્હારે મ્હને સંભારજો.
પ્રભુજીના હરખારમાં તો ?
આત્મદાનને લક્ષ્મ કહે છે;
શુદ્ધ, સત્ય ને સૌન્દર્ય.

“ સોભાવ્યચન્દ્ર ! પ્રભુને ત્હાં
કેઈ વૈધવ્યજ્ઞામાં નહીં હોય ? ”

“ સરલ બાલે ! પ્રભુનું ધામ
પ્રેમનું પરમ મન્દિર છે;
ત્હાં એકલદશા દેવી ?
ત્હાં સૌ બેલડીએ વિહરે છે.
નથી ત્હાં કૌમારના કરમાશ,
કે નથી વૈધવ્યની વિરૂપતા.
રસસૌન્દર્યના આસોણવાસ
પ્રાણને પ્રસન્ને છે ત્હાં. ”

“ પણ-ત્હારે-નાથ !
પૂરેપૂરી ક્ષમા બક્ષશે ?-”

“ વિલસુ ! ‘ પણુ ’ ‘ ત્હારે ’

એ બ્રમણાની અન્ધારી છે,
અશ્રદ્ધાની નિરાશા છે,
સ્નેહઘાતનું પાપ છે.
વિશ્વના સકલ હસ્તમેલાપન
પ્રભુને-કે જગતને ય તે-
લક્ષ્યોપડે નથી મંડાતાઃ
પ્રેમલગ્નને વધામણાં દે છે
શું જગત કે શું જગતનો સ્વામી.
પ્રેમલગ્નની વિધવાને
પુનર્લગ્ન સમું પાપ નથી;
દેહલગ્નની વિધવાને
પ્રેમલગ્ન સમી સુક્રિત નથી.
ત્હારો મ્હારામાં સ્નેહ હોય તો—”

“ એવું મા બોલશે,

એવું મા બોલશે, સૌભાગ્યચન્દ્ર !
એવું કૂર મા બોલશે.
અદ્વિતીય પ્રેમપુષ્પે ત્હમને પૂણું છું,
ત્હમે મ્હારા શુવનની પૂર્ણિમા છે,
મ્હારા સૌભાગ્યના ચન્દ્ર છે. ”

નવરંગ ફૂલડાંની વેલ શી
 વિલસુ સૌભાગ્યચન્દ્ર ઉપર લચી પડી;
 વૈજયન્તી માળા સરીખડી
 સ્નેહરાજને કંઠે જૂલવા લાગી,
 હંધડે હંધડાનાં જલ અભિષેકતી.

“ દેવિ ! સ્ત્રીમા વિનયું છું;
 તહમારા હૃદયની સુકુમારતા
 જ્ઞાનાટવીમાં વિચરાવતાં વિસર્યો.
 જ્ઞાન કર્કશ હશે શું ?
 હાંતને કંકશ લાગે
 તે ભોજન નહીં,
 આત્માને કર્કશ લાગે
 તે સત્ય નહીં.
 સૌભાગ્યના સૌભાગ્યનાં રાણીજી !
 જગતે સુન્દરીસંઘ જે વિધના છે;
 સરિતાને આરા તેા જે જ હોય;
 સ્નેહને આ તીર ને સ્નેહની પાર;
 કુમારિકા અને લક્ષ્મણતિની.
 ‘વિધવા’ એ શબ્દશ્રમ છે,
 વસ્તુસ્થિતિનો વિપર્યય છે.
 સંસારલગ્ન પ્રાપ્તેલી સુન્દરીઓ

કંઈક કુમારિકાઓ હોય છે;
 સંસાર કુમારી માનેલી બાલાઓ
 કંઈક લક્ષ્મણપતિનીઓ હોય છે.
 દેવિ ! ત્હમે કુમારાં છો,
 મુલગા ખેંડેન લક્ષ્મણપતિની છે.
 આપણાં લક્ષ્મણ થશે—”

“ હાલ લક્ષ્મણ બાકી છે ? ”

ઉમાનો પાલવ એક કરમાં લઈ
 તહેતું કેસરવરણું સૂર્યમુખ
 દિનરાજ બીજે કરે ઉપાડે,
 દેહલતા એક કરકિરણે એમ સંકેલી
 પ્રેમપાદડી શા કપોલે
 બીજે કર આંખી
 સૌભાગ્યચન્દ્રે વિલમ્બુ
 મુખારવિન્દ ઉપાડયુ.
 અશ્રુનાં બિન્દુ હોયાં
 ને કીકીને પુનઃ પ્રકાશથી આંધ.

હર્ષના પણ અશ્રુ કા હશે ?
 હર્ષશોક ઉલ્લસનાં ગરણ
 મનુરાજ ! એક સરોવરમાંથી વહે છે,

ને તે સરજલ હર્ષશોકનાં નથી.
રાજમહારાજના રાજતેજને
હર્ષ મા ફહેશો, શોક મા ફહેશો;
, ઉત્કર્ષના આરોહઅવરોહે ડોલનતાં
પરમ ઠલ્યાણનાં નીર છે તે.

“ કેવી સોહાગી પળ !
અહા ! સૌભાગ્યનાથ !
એક દિવસ રજની રાણીના લલાટે
પૂર્ણિમાનો ચન્દ્ર શાજતો મહેં જોયો છે;
શું તેની ભરછક લહરીઓ !
શું તેની અહ્લલાહક રેલમછેલ !
સૌભાગ્ય ! મહારે ભાગ્યે
એથી એ સુન્દર વિરાજજો, હં !
અલખેલા મહારા રાજવી !
કુમારી તો અમાસની રજની:
એકલી ને અન્ધકારને વગડે:
મહારા દિનનો તો દિનમણિ ઉગ્યો:
સુન્દર, શાશ્વત ને સ્નેહસલ્લણો.
કુમારાનાં જીવનખેલન, નાથ !
મહેને નથી રૂચતાં હમણાં હમણાં.”

“ પ્રિયે !—માફ કરજો, દેવિ ! ”—

“ હા, પ્રાણાધાર ! ”

“ પ્રિયતમે ! રમિક, મનગમતી

પ્રેમ પરમ પરત-ત્રતા છે,
આત્માની અર્પણદીક્ષા છે,
પુરુષપ્રાણે સુન્દરીનું સ્વામીત્વ છે.
જળહળતો પ્રચંડ સૂર્યપ્રતાપ
વિહાસિની ચન્દ્રબાલાને હથડે ઢળી
મનોહારી મહિમાવાન જ્યોત્સ્નિકા સમ
પરાવતને વિશ્વમન્દિરે સ્ફુરે છે:
સ્વચ્છન્દ બ્યક્તિભાવની તહેલી
પ્રતાપવન્તી કૌમારની વિલાસવૃત્તિ
પ્રિયદ્વયે સંચરતા

પ્રેમભાવનારૂપે પુનરુદય પામે છે.
મહા કૌમાર, સ્નેહસુન્દરે !
ત્હમારા આત્માને અધીનુ છું.
શરણે છે, ઉદ્ધારજો, દેવિ !
મરણે છે, ઉછેરજો, વિલસુ ! ”

“ પ્રિયતમ સૌભાગ્યચન્દ્ર !

આખડીમા અવનવુ આવે છે.

નિર્મળા ંયોમસાગર ઉપર
 ફેા વિહરન્તી દ્વિગ્વાસિની શી
 તારાસખી તરી આવતી હોય,
 નીલધેરા સરોવરજલમાંથી
 મોતીની સેર સરિખડી
 તેજની કિરણરેખ ચહડતી હોયઃ
 એવું કંઈ દર્શન દે છે. ”

“દેવીની રસિકતાની
 પ્રિયતમે ! તે પ્રતિરેખ છે.
 આજ આપણી રસપૂર્ણિમાનું પર્વઃ
 સૂર્યચન્દ્રની કિરણધારાઓ, પ્રાણુ !
 સન્ધ્યાએ એકબીજામાં ઢળે છેઃ
 ધ્રુવાંડમેખલા શી રસમાલા
 આત્મકિરણો ગૂંથે છે, વિલસુ !
 તે રસમાલા આપણી વરમાલાઃ
 વિધિઆચાર તો, રસિકે !
 સંસારજ્ઞાનની સંજ્ઞાઓ છે.
 પ્રકાશના મહાધોધ સમાં
 વિલસુસોલાચ્ચચન્દ્રનાં જીવન
 હવે લબ્ય ગીત ગજવશે.
 વિશ્વરક્ષી આકાશનાં ગહુવર

તેના પ્રતિધોષ પાડશે,
 અને દેવલોકમાં બહુ થશે
 કે મર્ત્ય સૃષ્ટિના સુખસાગરને તીરે
 બે દેવબાલકોનું રનેહલન થયું.
 પ્રિયદર્શને! આપણા જીવનની
 આ પરમ ધન્ય યજ્ઞ છે,
 દેવજીવનની એ દૈવ્યરેખા છે.”

વિલસુનું મસ્તકકમલ
 સૌભાગ્યચન્દ્રના ઉપા શા હૃષ્ટે
 શુકસુખ શું વિરાજતું હતું.
 નીલમણિને માણેક ચુમ્બન દે,
 વિલસુના નયનહલે તહેવી
 સૌભાગ્યચન્દ્રની અધરખાંખડી
 બેસી બેસી ઉડી જતી.
 પ્રેમયુગલને વધાવતી
 પાસેનાં કુંજફૂલમાંથી
 ધીરી ધીરી બેસી જાણ.
 કુમારીએ એક ચુમ્બન લીધું,
 છટા પડતાં સૌભાગ્યચન્દ્રે
 ફરી તેનો નયનપ્રેમ પીધો.
 નવલ રસ નીગળતાં ઉર લઈ

પ્રીતમપ્રિય વિષ્ણુટાં પડયાં.
 રસવિધાત્રી વસન્તિકા,
 વિલાસવિહાસતું વિમલ ંયોમ;
 વનનાં નિર્દોષ કુસુમો,
 ત્હેમના હૃદયલાવ ઉપર
 સ્મિતવતી દૃષ્ટિથી જોતાં હતાં.

ફૂલડાંમાં રમતી મુલગા આવી.
 ઠંઠમાં મંજરીઓની માળા હતી,
 સંગમાં રમણ હતો,
 તે ઠહોલતી મોરલી વાતો.
 સૌભાગ્યચન્દ્ર ને રમણનાં
 નયન નયનમાં હળ્યાં,
 ગ્રાણુ ઉડી ગ્રાણુ શું
 વાતો કરવા લાગ્યા.
 સ્નેહસાગ્રાજ્યે વિહરતી
 વિનીત વિલસુને મુલગાએ
 રહોડમાં-હૈયામાં લીધી.
 મોરલીની મોહનીમાં રમણે
 વસન્તગીત ગાવા માંડયું.
 સહુનાં હૃદય ડોલવા લાગ્યાં,
 અલૌકિક કે ભાવનાને હિન્ડોલે

મદલર હિન્ડોલવા લાગ્યા
 સગીતસ્રોતને મધુરે આરે
 હરિષુના વૃન્દ વૃન્દ ઉલરાય,
 અન્ધિદાના સરોવર ઉપર
 તારલીઓ અન્તરિણી ઉતરે,
 ફૂલપદ્મવની સુગન્ધોમાથી
 ઠઠમ્મસહકારની ઘટાઓમાથી,
 અદૃશ્ય કુળેના સુખસોહાગમાથી,
 તેમ વેરાયેલી વસન્તવિલાસિનીઓ
 મોરલીના ગહન મન્ત્ર પીવા મળી
 વસન્તફુવારાની કુસુમગી ધારાઓ શી
 રગલીની નવરમ બાળાઓ
 વેણુ માલગતી ઉભી
 સૌભાગ્યચન્દ્રે પણ કુસુમગી પાસેથી
 મોરલી લીધી, છેડી
 પ્રેમાત્માઓના હૃદયગીત શા
 બે ય મોરલીઓના સુરમવાદ,
 એક પખીની બે પાખ શા,
 લિપ્ત છતા અલિપ્ત ઉડવા લાગ્યા
 ડોહક સખીઓએ ઠંઠ ફૂલ
 આદરથી આપ્યા,

કોઈક સખીઓએ કંઈક ફૂલ
આદરથી સત્કાર્યા :
હૃદયના સુકુમાર ભાવ સમાં
કંઈ કંઈ કુસુમો ફેરી
રસહંસાળી થઈ રહી.
છાળમાંનાં મોરખાંખડિયાં ઉઘડયાં.
વસન્તપૂજનની વેળા
થઈ જણાતી હતી.

મહાભર્ગવતા સૂર્યતેજમાં
પ્રતાપ બાંધ્યો હતો.
સરોવરમાં નીર થંભ્યાં હતાં.
શાન્ત અનિલપગથારે લસતા
રાજકોકિલના શબ્દ સંભળાતા.
પરાગ સ્થિર હતો.
ઉપાભર્યા પયોધ શાં
આછા અંચળ ઉડાવતી
ખાળાઓ ધૂમવા લાગી.
ઝેટપ્રીટન જેવડા ન્હાનકડા
પહેલાં સરોવરિયાને વધાવ્યું,
સરોવરમાંનાં કમળોને વધાવ્યાં.
નિર્મળા, ભૂરા, પ્રભાવન્તા,

વસન્તની આછી ઝોઢણી શા

વાદળને વધામણાં દીધાં.

સરોવર ફરતા પ્રપુલ્લ ક્યારાઓ ઉપર

કુંકુમનાં છાંટા નાંખ્યા,

પરિમલનાં પૂર સત્કારી

સત્સેવાનાં પ્રતિપૂર વર્ધ્યા.

સઉ બતાઓનાં હૃદય

પૂલભાવે પ્રદીપ્ત હતાં,

વહને આનન્દતેજ હંતું.

શૃંગારશ્રી શો કદમ્બમાંડવો,

ગમ્ભીર સોહાગવતી વનકુંજ,

હિમાલયની શૃંગસખી સખી

વૃક્ષવૃક્ષમાંની વાદળશાખા,

વિદોલ વિમૂતિવન્તા

માનવજૂના સુંદરતાના મંડપો:

સઉ ઉપર અબીલ છાંટવી,

ગુલાબની મૂઠીઓ ઉડાડવી,

ખાલાઓ ઊર વારવી.

ખાલ રોપ, વનના છોડ,

મુવાસિની પુષ્પલતાઓ,

તેજનયન શી ઉઘડવી કલિકાઓ,

મહેફલી જ વાર મ્હોરતો

યોવનને ઉમરે પગ માંડતો
 મનોહારી ન્હાનકડો સહકાર,
 ને ત્હેની પાછળ અનેક પમરતું
 લઘુમુખ ચન્દનપૃક્ષઃ
 વસન્તની વિશુદ્ધ લીલાને
 કુમારિકાઓ ફૂલડે અલિનન્દતી.
 આંખાઓના ઝૂલતા ફાલ,
 ખેતરોની સૂક્ષ્મ લીલાશ,
 હાથીઆ યોરના કાંટા,
 લીલમયી ધરોનાં મુખમલઃ
 સ્થલે સ્થલે ખાલમુન્દરીઓ
 અક્ષત રસ પામી
 અક્ષત રહડાવતી.
 પ્રક્ષાન્ડના અણુરેણુમાં વિહરતી
 વરવસન્તને વન્દન વન્દી
 દિશદિશ અજવાળતા સૂર્યદેવને
 પૂજનઅર્ધ્ય સમર્પતી.
 તેજ, ઉષ્મા, સૌન્દર્ય, સંભવનમાં
 કલ્લોલતી ખાલાઓ,
 ચંડોળના સમુદાય સમી,
 પાછી સરોવરતટે મળી.
 વનાત્મના પ્રસન્ન વાત્સલ્ય શી

ચીળી અનિલલહરી આવી,
વસન્તની આશિષ શે
મીઠડો પરાગ વાયો.

“ વીસરી-રે વીસરી,
વિલસુ આજ વીસરી. ”

“ શું ? રમણ ! શું વીસરી ? ”

“ અમીનાં બહેણ બહેલી
ઢાઢિલની ખંચી, વિલસુ !
મુલગ ! વિલસુ વીસરી હો ”

“ ભલે અમે વીસર્યાઃ
ન વીસરે એવી કીટ
વહુ લાવજે હં, ભાઈ ! ”

સૌ હથી પડયાં.
ને વિલસુમુલગાને
નેત્રબાણ એક મારી
રમણે ગુલાબરંગી મુખ
સૌભાગ્યચન્દ્ર લણી વાળ્યુ,
ને પ્રાણપ્રાણની વાર્તા
નાચતી કીકીએલો કીધી.

“નિલસુ ! મા મૂંઝાવ હં !

રમણુ તો નિરથક નિર્દય છે.

કોઇને કચ્છાંકના પ્રકાશ ગમે છે,

તો કોઇને કચ્છાંકના પરિભલ :

એકને શોભા આકર્ષે છે,

તો બીજાને ગમ્ભીર ધ્યાનયોગ

ને ઉધ્વમુખ ગૌરવમહિમા.

કોઈ સુખસેવના સાધે છે,

તો કોઈ સૌન્દર્યસિદ્ધિ :

કોઈ પ્રવૃત્તિ, કોઈ સફલાવ,

કોઈ સ્નેહના સોહાગ શોધે છે.

શેષનાગ જેવાં વસન્તનાં યે

સહસ્ર મુખ ને મણિ છે :

વિષદંશ વણપામ્યે

મણિ ઉતારી મુગટ ખેરવાનું

વર વસન્તમત છે.

એક ઝરણું પાણી પીનારે

નદીનું પાણી પીએ છે.

ફૂલ, ફાલ કે કોયલ :

એકને સન્માનતો યજમાન

વસન્તનુ અતિથ્ય આદરે છે.
કવિતાની બસી શી કેકિલનુ
રમણ ! તું પૂજન આદર ત્હારે. ■

કિલકિલાટતી બાલાઓનુ
હસણુ દણ્યુ, ઉછળ્યુ
બાણે મોતીના યાળ વેરાતા હોય

“ પણ, રમણલાલ !

અમે નથી વીમર્યાં કઈ
વિલસુ ખેનને અમૂઝવશેા મા
જન્મતકુલે અમોલ મોહતી
કેકિલ કે કવિતાની
બસી એક જ નથી હો !
સંગીત શી વિલાસતી
મુભગભાઈની બસરી છે
દેવવાણી શી મીઠડી
અમાગ હૈયાની વેણુ છે
પરકુઓના પરભૂતના મોલ
છતા અમે સાદર મન્માનશુ
સ્વના પાઠ શીખવ્યા, રમણલાલ !
પરના કન્હારે રહમખાવશેા ?
વિલસુ ! ચાલ, બસી વધાવ

મુલગલાઈ ! જરા આવો,
 અનેરા બહુધલમકી લકડી-
 બંસીને અધરે મૂકો.
 ખેનો ! શાણાઓ શીખવે છે કે
 પ્રજાંડે શબ્દપ્રજ્ઞ ગાળે છે:
 તો બંસીના બોલને વધાવો. "

ફરી મોરખાંખડિયાં ઉલડયાં,
 ફરી સોનારૂપામાંથી
 સેવાની સામગ્રી પ્રગટી.
 ફૂલછાબોમાં ફૂલડાં અખૂટ લાખ્યાં.

"કાચલને બોલાવ, રમણ !
 આંબે આંબે બેઠી છે:
 ત્હને આવડે છે એવું તો."

"કાચલને બોલાવતાં
 કેને નથી આવડતું ? મુશળ !
 હેયાની કાચલ તો સઉની
 વણબોલાવી ચે બોલે છે.
 કાચલ બોલાવવાની મ્હને
 આણ્ય છે મ્હારી ખેનની."

“બહુ ધડેનનાં કહ્યાં માનતા હશે.
આલે, ફહાપણુ આટપ.”

અન્તરિશ્વે એક મીટ ભરી ~
મોરલી રમણે અધરે માંડી:
મુલગાના નેત્રમાં હસી
વેણુને દંશ દીધો.
ને મહીં કાચલ બોલાવી.
પલકમાં તો ખલક કલ્લોલતું જગ્યુ.
સકલ અમ્બકદમ્બકુન્નેમાં
સલ્લોલ લલકાર હલકી રહ્યો.
એક બાલાને બોલાવ્યે
અનેક બાલાઓ બોલે,
એક અન્દ્રકલાની કલા પ્રગટતાં
અનેક તારલીઓની મીટ ઉધડે:
એવી બાલકોલાહલ શી
પ્રભાવન્તી કોકિલકેલિ
ડાળેડાળેથી રેલી રહી.
ગગનપાટે રમવી
પુણ્યદેશની દેવીઓ શી
વનદીલામાંની રમણીઓ

એ નિગૂઢ શબ્દસાહેતાને
 પૂજાસામગ્રી ચહકાવતી.
 પછી સૌન્દર્યશોભના મુલગાએ
 રમણની મોરલી વધાવી,
 વિશુદ્ધવાસિની વિલસુએ
 સૌભાગ્યચન્દ્રની મોરલી સત્કારી.
 મોરલી ન હતી તહેમણે
 'કંઈ કંઈ દૃઢ્યમોરલીઓ પૂજી.
 'સરોવરમાં જરી જરી જેવડી
 બાલવસન્તની પગલીઓ શી
 રેખાઓ પડતી હતી:
 કુમારિકાએને આત્મસરોવરે પણ
 કોકિલવેણીની મૃદુ નખલીઓ
 વાગી, ઉમિ ખાડી,
 ચિરંજીવી ચિહ્ન માંડતી.
 વસન્તના પરિભલ વાયા:
 સરજલમાં, સુન્દરીપ્રાણમાં
 સહજ નિજ લહરો ઢોળી
 ગામલોકને વર્ષવા ગયા.
 અકલ વસન્તગીત તો
 મોરલીમાં વાગતું જ હતું.

વિલસુ જ્ઞેન !

વસન્તગીત આલાપશે ?

વર્ષનું આજ પર્વ છે.”

એક ખાલાએ વીનવ્યું.

“હા, હા, વિલસુ જ્ઞેન !

ખાર માસની વસન્ત

પીવી છે આજ તો:

પછો પૂનમે પૂનમે

કંઈ વસન્ત નથી, જ્ઞેન !”

મુલગાએ વાત ઝીલી લીધી.

ક્ષિતિજમંડળ ઉપર પચસતાં

પ્રભાપૂર્ણ વાદળાં શો

સખીસમાજ ભેતભેતામાં તો

ચન્દ્રાકાર સર્જી થયો,

ફૂદડી ફરતી છાયાએ શો

તેજમાં ઉડવા લાગ્યો.

“રમણલાલ ! મૌભાવ્યભાઈ !

અખંડ મોરલી વાને હં !

ગંગાયમુનાનાં નલ ઠાલાવને !”

કુમુદીની બોલ આગ્યો.

પ્રારબ્ધ જેતું ગહન
ઉપર વાહળ હસતું હતું:
કરતો વસન્તનો કલાપ હતો.
વિલસુએ વસન્તગીત ઉપાડ્યું.

૧

કેયલડી ! ત્હારી મોરલી મધુર ખેનાં ! છેડી જજે !
હીંચે-નમે તું ખેન ! આંખલિયાને ડાળ ને !
કેયલડી ! ત્હારી મોરલી મધુર ખેનાં ! છેડી જજે !

રંઝ્યાં ફિશાચીર વિધુની વિશુદ્ધિરંગે,
અચો પ્રભાની અરચી દિનને દિનેશે;
નવગન્ધકેષ કંઈ ગન્ધવતી ઉઘાડે :
ઉઘાડીને ધૂંધટ આવ, વસન્ત સખી ! પધારે.
કેયલડી ! ત્હારી વેણુથી વસન્તદેવી સત્કારજે !

૨

કેયલડી ! ત્હારા વનમાં પ્રભાત આજ હાડાં ઉગે,
સોનાફાની મહીં રમતી રેખ અનન્ત ને !
લાંબી શિશિર તણી રજની વીરી ! આજ ડૂળી જતી,
સાન્તિવક પ્રકાશને પગલે પધારે વસન્ત ને !

મીઠડી,
સાન્તવની,

લાગ્ય સમ સંજીવિની;
જગજીવનમન્ત્ર શી ઉદ્ધારિણી,
પ્રભુકિરણ મરિખી સકલસંચારિણી,
પ્રાચીપ્રતીચીઃ દિગ્બુવનઃ મૈત્રી પરમ કલ્યાણિનીઃ
સાન્તિદ પ્રકાશને પગલે પધારે વસન્ત જો !
દોયલડી ! ત્હારી વેલુમાં વસન્ન દેવી અત્કારજો !

૩

પડયો ક્યાં પડયો ? રસખાલ !
ભેદી બીપણ જગના દુર્ગ અનિલ કચ્છાં આથડયો ?
રસખાલ !
ઉપર જન્હાં અનહદ ખાજે આજ, ટકૂરવ ત્હાં ચઢડયો ?
રસખાલ !

સંસ્કૃતિનાં મૈન્ય બ્યૂહો માંડતાં,
પૂણિમા ને અમાસ નેજા ખોડતાં,
યશકિરીટી ઈન્દ્ર પુષ્પ વધાવતા,
ગાન્ધર્વ જયના ગાન નિજ વેણુ સરી વાતા જતા;
આછેરી પીંછીથી બ્રહ્માંડતીર્થ આલેખિયાં;
ધૂમે પ્રશસ્ત તટે મન્દાકિનીનાં નીર જો !
સુરોઅસુરોની મેદની અખંડ ત્હાં રામે રમે,

નૃત્યનેતા અમીમોરલી હલકે સુધીર ને !
પદતાલી લબ્ય ધમકે મહાગમ્ભીર ને !

કોયલડી ! ત્હારી વેણુથી અનેરી વેણુ વાગે ત્યંહાં:
કોયલડી ! સહુ વેણુના વિલોલ શબ્દ જાગે ત્યંહાં.
રમે-રમે ચૌદ ભુવનને દહે પરમ ભારતરણુ અખમૂત કાલ,
પડયો ત્યંહાં પડયો, રસબાલ !

૪

ફૂલડાંની આંખોમાં વસન્ત ! કાંઈ આંજલુ તહમે,
આંજો જાદુગર આંજલુ એ સુજ નેન ને !

મહેકતું,

મહેકાવતું,

પ્રાણને ચેતાવતું;

વિરલ સૌન્દર્યે કદી કદી ભાસતું,

પ્રિયનયનની કાન્તિમાં સ્થિર વાસતું,

સ્નેહના સોહાગ સમ સપ્રભ યશસ્વી વિલાસતું.

ફૂલડાંને ફૂલડાંને પગલે વસન્ત ! પધારજો !

આબ્યાં વને તો દેવી ! આવજો માનવદેશ ને !

ચંદાસૂરજ કેરી જ્યોતિ પામરીએ પરિભલે,

આપી જજો એ દેવપરિભલના આદેશ ને !

આવો વસન્ત ! પ્રાણુઆંજલુના આલ અમે વાળી લીધાં.

૫

ઢાયલડી ! મ્હારે બારણે હો ખંહેન ! ઝાલ બોલી જને !

ઠાલે મ્હારે ઘેર પ્રભુલનાં વરદાન જે !

ઠાલે મ્હારે ઘેર વસન્તદેવી મહેમાન જે !

ઢાયલડી ! ત્હારી મોરલીનાં વીંધખંહેન ! બોલી જને !

વીંધે વીંધે તે વહે બહાલમ ઠેરાં વેણુ જે !

વીંધે વીંધે તે ફૂટે બહાલમ ઠેરાં ફૂટેણુ જે !

ઢાયલડી ! મ્હારે બારણે વસન્તમન્ત્ર બોલી જને !

સૂરજમાલા શી બાલાઓ

પોતાની જ છાયાઓમાં

અને સૂર્યતેજમાં રમતી હતી.

વસન્તગીત વનલીલાયે વહનું,

પત્રગુચ્છમાં, ફૂલમંજરીઓમાં

મહાધ્વનિ પાડતું,

વનના વૈભવ ઉપર તરતું.

ઉડતાં ગાતાં યાદી જઈ

મેનાઓ ઘટામાં ભરાય છે;

સો બાલિકાઓ પછી

આંબાના લીલા મંડપ નીચે મળી.

“વિલસુ જહેન ! વિલસુ જહેન !

વસન્તચન્દ્ર વધાવવા ક્યહાં જશું ?”

આંખાની ડાળ ઉપરથી

કેચલના બચ્ચા શી કુસુમળી બોલી.

રમણે તહેને ત્યહાં ચહડાવી હતી.

“જ્યહાં સહ ધરિછે ત્યહાં.”

મોતીની જૂલતી સેરા થાં

ભમ્ભર ઉપરનાં પરસેવાનાં ઝાલ

લહોતાં લહોતાં વિલસુએ ઉત્તર વાજ્યો.

“ના બા ! મહેને તો મહારી મા

રાતે ન ધીરે એકલી :

હું, તો આંગણમાં ઉભી ઉભી

ભાઈને રમાડતી

ચન્દ્રોદય વધાવીશ.”

એક બાલા બોલી.

“રાતે તો ન ધીરે.”

જાડા પડઘા શો ધીરો

સહ બાલાઓએ સ્વર પૂર્યો.

“ આવો તો આમન્ત્રણ છે.
વાડીઓ છે વિશાળ.
મુલગા ! બા ! તું આવજે હં,
સાવ એકલું મહેને નહીં ગમે.”
મુલગાને વિલમ્બે કહ્યું.

“ વિલમ્બે મહેને ! બાને કહી
હું ય ત્હમારે ત્હાં આવીશઃ
એકલી નહીં મોકલે તો
સૌભાગ્યલાભને લઈને આવીશઃ
દિવસ છતાં આવીશ.
મહેને યે એકલું નહીં ગમે.”
કુસુમીનો કલરવ આપ્યો.

સ્થિર ગહન તેજબિન્દુ શી
વિલમ્બની આંખોમાં મુલગાએ ભેયુ.
કેઈ અણુદીકાં દેવઅંજને
મહીં હૃદયસ્મિત અનકતાં.

સૂર્યનો પ્રતાપ વધતો હતો,
વસન્તની કેમલતા નમતી હતી.
બાલાઓના ગાલ ઉપર

કરમાયની રજ બેસતી હતી.
 નિદ્રાની છાયાના પટ ઉપર પટ
 જગત ઉપર છવાતા હતા.
 મંજરીના મધુ પી મદોન્મત્ત
 કોકિલા ઉઘી ગઈ હતી.
 ઉખાભારવતો વાયુ
 મન્દ મન્દ પાંખ વીંઝતો.
 કુમારિકાઓ ગામ લણી ચાલી.
 અજ્ઞાન કસ્તૂરિકા મૃગમાલ
 કસ્તૂરી પામી પાછું વળે,
 વસન્તવિભૂતિની સારકસ્તૂરી
 અન્તરના અન્તરમાં સંચી
 સુન્દરીસમાજ ગામ લણી વળ્યો.
 વડ નીચે સૌ વેરાણી.
 મન્દાકિનીની માળા તૂટતાં
 મણિમૌલી તારા વનકુંજેમાં ઉતરે છે:
 પોતાનાં ન્હાનકડાં વિશ્વ-
 વાટ જોતાં પિતામાતા,
 ઝંખના ઝંખતાં ભાઈબહેન,
 રનેહસોહાગી કુલવાસ-
 વસન્તરંગે અજવાળવા
 બાળાઓ મન્દિરે ગઈ.

નવપ્રેરણાથી સચેત,
 નવસૌન્દર્યથી સન્નિત,
 ત્હેમનાં નવપૂરવતાં હૃદય,
 નિર્મળાં ન્હાનાં રસઝરણાં શાં,
 ફૂલડાં શાં પ્રેમપાત્રોથી ભરેલી
 ફૂલવાડીઓમાં પથરાઈ ગયાં.

રમણ અને સૌભાગ્યચન્દ્ર
 ફર પાછળ પાછળ આવતા હતા

“મુલગ ! તું આવળે જ.
 કુમુખી ને નયન રમણે;
 અને અશોકની લીલી છાયામાં,
 કે કહીશ તો ગુલાબની ફુલમાં,
 આપણા સૌભાગ્યચન્દ્ર વધાવીશું.”

“ચન્દ્રીમાં ચન્દ્રિકા છે,
 લોક ત્હેને રેલતાં કાં આણુ દે છે ?
 મણિમાં મહિમા છે,
 મણિ કાં માથે ન મૂકાય ?
 ભલે, તું કહે તેમ, રમણ !
 આશા અમૃતમયી છે.
 ગરીબીએ અને લોકબત્રીશીએ

સંગાથે નહીં ચઢડાતું હોય ?
પણ રમણ ! તારા વડિલનું--”

“તારા ઉપર ત્હેમની મમતા છે,
ને વિલસુ જડેન તો છે
એમની આંખની કીકી ”

“રમણ ! રમણ !

અન્ય માતાપિતા

હૃદયના મેલ કાં સાચવતા હશે ?

પિતૃમાતૃના નિર્મળ હૃદયદર્પણે

મૂલ્તાન જીવનદર્શન લે છે,

બાલકનું પ્રથમ દેવમંદિર

માતાપિતાનું મુખડું છે:

એ મન્દિરે મનુષ્યો

પરમ ઉદાત્ત પ્રકાશવતા

સ્નેહજ્યોતિ કાં નહીં પ્રકટાવતા હોય ?

ધિયોયોનઃ પ્રચોદયાતઃ

દશ હજાર વર્ષે પણ ભારતમાં

એ મન્ત્ર જીર્ણ થયો નથી,

ખીબં દશ હજાર વર્ષે પણ

ફલશે કે નહીં ? ભારતનાં ભાગ્ય બાળુ.

મર્ગો દેવસ્ય ધીમહી, વીર !”

મિત્રો વેલીઝલે આખ્યા.

વડની ઘુમ્મટઘટા ઉપર
 કનકઆસન પાથરી
 સૂર્યરાજ વિરાજતો હતો.
 મિત્રોને ભર્ગ અભિષેકતો.
 સુવિશાળ સોનેરી ઠાન્તિમાં
 સરોવર ઝોલાં ખાતું હતું.
 કુમારને બદલે કિરણો
 વેલીહિન્ડાળે હોંચકતાં.
 કુસુમો દિનનાથને નમતાં.
 વસન્તવદનનું ઓજસ્
 રનેહપુત્રોના વદને પડતું.
 રસ સુમ્મતી ભુંગઅંગનાઓના
 મંજુલ મન્દ શુંભારવ સુણતી
 સરોવરવેલાઓના સુમનપગથારે
 સખાની ભેલડી સંચરતી.
 દેશકથા કથતા કથતા
 વીસામા આગળ વડલા નીચે
 અપોગ ગાળવા તે છટા પડ્યા.

રમણ ઘેર જઈ વિલસુને મળ્યો,
 સુખારવિન્દે રસતૃપ્તિ નિરખી,
 સુખતેજ લેઈ, ધરમાન્દ પામ્યો.

ખપોરનો ફલાહાર કીધો,
પ્રારબ્ધ ને વિધિની વાર્તા કહી,
પછી શ્રાન્ત પંખી જેવાં લાઇબ્દેન
નિદ્રાને ખોળે સૂતાં.

થાક, રાત્રિ, નિદ્રા, વિરહ, નિવૃત્તિ:
સહુ ચેતનની સમાધિઓ છે.

એક શૂંગે પગ વિરમ્ભે,
ઉચે શિખરે હિમાલયને
તે ખીળે પગ પ્રેરશે.

પાટીના પુરાણ અંક
ભૂંસાય તો ભૂંસાવા દેભે:
તહાં નવઅંક ઉઘડશે.
વસન્તખેલને પણ થાક રહડે છે,
તો થાકથી થાકશે મા.

જીવનલવિધ્યના કુંકુમલેખ
વિધાત્રી લખે માટે નીંદરતા હો
તો ઘડી સ્વસ્થ ચિત્તે નીંદરભે:
ભાગ્યદેવીના પ્રાસાદ પણ
સુષુપ્તિની પડોશમાં જ છે.

આકાશના પડછાયા સમી
અન્તરિક્ષ વીંધતી વીંધતી
થોડી વારે રહાંજ પડી.

કુમળાવા સૂર્યતેજમાં
 ઉપા આડી મેઘપાંખડીઓ શી
 લાંબી છાયાઓ પથરાતી.
 વસન્તદર્શનની મુગ્ધતામાંથી
 અનિલ જાગ્યો, અને
 નિદ્રાલીન રસબાલકે ઉપર
 પરાગના પટ ફેરા લાગ્યો.
 નવઉત્સાહથી પંખીસમાજ
 સ્કાજને આંગણે રમતો,
 રહેમના અખિલ કિલકિલાટ
 વિશાલ વાડીમાં ઉડતા.
 વિલસુના શયનખંડની અટારી આડે
 ફૂલવેલનો પડદો હલો:
 ડોકિલા રહેમાં આવી બેઠી,
 ‘વસન્ત’ ‘વસન્ત’ પોકારી
 સખીને જગાડી ગઈ.
 સ્કાજની પમગ્તી શીતલતા
 વિલસુએ વાટિકામાં વિલોડી.
 ઘડી પછી રમણના શયનખંડમાં
 પદરવસુનિ નયન ગયો,
 ગુલાબપાંદડી શૂંટતો હોય
 તેમ મ્હેંટાલાઈને મુખડે

ઝીણી શી ચીમટી દીધી.
 ઝબક રમણુ બેઠો થયો,
 નયનને ભુજળ-ધે થયો.
 “કોઈને નથી દેતો
 તે આજ તો લેવું:
 એક જ, એક ચુમ્મન.”

“નહીં વળી, મ્હારો શો વાંક ?
 મ્હું તો કીધું કર્યું.”
 કમલહલમાં પરાગ લખાય
 તેમ ન્હાનકડી હાથેળીઓમાં
 મુખકાન્તિ સન્તાડતો
 હસતો હસતો નયન બોલ્યો.
 કિરણ શી ઝીણી અંશુલિઓ
 રમણે ચુમ્મી-ન ચુમ્મી ત્હાં તો,
 મંજરીઓમાંથી મરવો અરે તેમ,
 રમણના હાથમાંથી છટક્યો.
 રમણે ખંડારીમાંથી ભોયું તો
 બાગમાં વિલસુ ફૂલ વીણતી.
 રમણ વાડીમાં ગયો,
 ગુલાબ ને અરોઝની ઝાડી લણી
 પગલાં માંડ્યાં.

કૂલડે પાલવ ભરી
 વસન્તભારે નમતી વિલમ્બ
 લતામંડપે જઈ બેઠી.
 ત્યાં હાર ભર્યા,
 મનગમતા મુગટ વૃંથ્યા,
 એટલામાં મુલગા આવી,
 સખીઓ ઘરમાં ગઈ.
 કુમુખીની સંગે સૌભાગ્યચન્દ્ર
 ત્યાં આજે હતા.

“કુમારીને, સૌભાગ્યચન્દ્રને
 વિલમ્બ ! કૂલ આપ.
 આવો, મુલગાકુમારી !
 અમારી વારીએ થ તે
 વસન્ત છે, વધાવજો.”
 વિલમ્બરમણી માતાએ
 સખીઓને આવકાર દીધો.

સ્મિતઝરતી મુલગાએ
 લાઈબેનને કૂલ આપ્યાં.
 નવર લાવે લીલવતી વિલમ્બ
 કુમુખીને લઈ વારીમાં સંચરી.

“મુલગા બહેન !

બહુ ઉપકાર થયો :

રમણલાલ કચ્છાં ગયા છે ?”

હસતા મધુરા વાગતા સ્વરે

સૌભાગ્યચન્દ્રે પૂછ્યું.

લક્ષ્મીની મુલગાએ

રમણની માતા લણી બોલ્યું.

“નયન ! રમણ કચ્છાં છે ?

સૌભાગ્યચન્દ્રને લાઈ પાસે લઈ બા.”

રમણની માતાએ નયનને બોલાવ્યો.

સૌભાગ્યચન્દ્ર અને નયન

ઝાડ નીચે થઈ થટામાં ગયા.

“મુલગા ! ગંગાસ્નાન તે પુણ્ય,

વૈતરણી ઉતરવી તે સ્વર્ગપન્થ :

તો આત્મગુનદીને અમળ બહેણે

પાણી સરતાં જલ ઝીલવાં

એ કાં પુણ્ય નહીં ?

સંયમતીર્થ દેવસાવના ઉદ્દીપનાર્થ છે,

દેવસાવના દમનાર્થે નથી, હો !

બાવ, વિલસુ ને કુમારી

તમારી વાટ બેતાં હશે;
ચન્દ્રોદયનો સમય થયો છે.”

ફૂલછાળ પડાંચે લટકાવી
સોન્દર્યવેલી શી ડાલતી
મુલગાં સખીઓને જઈ મળી.
સઉ ગુલાબકુંજે ચાલ્યાં.

તરુવરમાં ભરાતો સૂર્ય
પત્રડાળીની રેખાઓમાં
કનકતેજ પૂરતો હતો.
પૂર્વમાં ઉર્જિવળ ચન્દ્રરાજની
હીરાકણી શી પદ્મખરેખાઓ
ફૂટવા માંડી હતી.
પૂર્ણિમાનો પરમ અવસર
ભમતો જતો હતો.
પ્રાચીનતીર્થીનાં તેજપૂર
એકળીભમાં વહતાં હતાં.
મહાસન્ધ્યાનો વિધિયોગ
વિશ્વમાંડવડે રચાતો હતો.
પરાગનો પ્રભુતાનો રંગ
આથમતી સ્કાંજમાં ઉડતો.
આકાશના ઉમ્મર ઓળંગી

ઠંઈ અવનવું તેજ ઉતરતું.
 પરમ વસન્તની વાહળી
 વરસી રહી હતી.
 એ મેઘઓઘે તરતી ખાલાઓ
 વૃક્ષકાલ વીંધતી ચાલતી,
 ઉપર કુપેજો હતી.
 સુક્રમાર કિરણનાં ગ્રથેલાં
 હેમનાં પયોધપરિધાનમાં
 અનિલલહરી રમતી,
 સન્તાતી, પાંખો પ્રસારતી,
 વસન્તની વાર્તા કહી જતી.
 દ્વરદ્વરની મધુરમધુરી
 ગુલાબની સુગન્ધ વાઈ.
 વસન્તખેળે ગુલાબ ઢળતા.
 થોડી વારે તે કુંજમાં
 સખીસાથ આંખો.
 સ્હામે આસોપાલવનો ઘટાઘેર
 વિશાલ શેમરાશી ડોલાવતો.
 નયન, રમણ, સોભાગ્યચન્દ્ર
 નીચે ઉભા હતા.
 ભરી ભરી નભજલની નદીઓ
 ઉપાગાં પટ પાથરી વહે,

ગુલાબની નમણી ક્યારાપંદિનજોમાં
 તેમ આડીઓ ઉઠાવતી
 સહિયરો ચાલતી હતી.
 મનમોહન મોતીશ્યામાં
 શ્રાન્ત સરિતાઓ જઈ વિરામે તેમ
 વિશાલપાલવ બાલાઓ મ્હોરમાં જઈ બેઠી.
 ફૂલથી ઉભરાતી છાઓ,
 ફલામૃતે છલકાતા ખૂમચા,
 પ્રેમમંજરી શા આણેશ્વરોઃ
 સદુ વસન્તદાન ઉપર
 કુમારિકાઓ કિમતતેજ છાવરતી.
 નયન વિભ્રમની સ્ફોટમાં ભરાયો,
 કુસુમીનો ફૂલહાર નિરખવા લાગ્યો.

“ મ્હોટાભાઈ! ઓભાવ્યભાઈ!
 આંખમીંચામણી રમીશું ?
 હજી પૂજનને વાર છે તહાં ? ”
 આંખમીંચામણી રમત છે,
 સન્ધ્યાકાલે બાલકો રમે છે.

“ તહારાં બાલકોને જનાવ,
 ને આંખમીંચામણી રમ, નયન !
 સન્ધ્યાકાલે ય હવે અમે

પુરુષાતનના ખેલ ખેલીશું.
 ત્હારી એ પાંખો ફૂટેશે
 ત્હારે તેજમાં ઉડવું ગમશે,
 ખાપુ ! નહીં રહે સન્તાપું.
 આંખ અનિમેષ ઉઘાડ,
 પૂર્વની ભૂમિમાં જો,
 વસન્તવિધુ અમુલખ અંજન આંજે છે.”

લોકદષ્ટિ વળી વળીને
 પૂર્વની ભૂમિમાં શે વળતી હશે ?
 પૂર્વમાં મનુકુલની જન્મભૂમિ છે,
 પૂર્વમાં મનુકુલનો ઇતિહાસ છે,
 પૂર્વે જગતની પીઠભૂ છે,
 પૂર્વે લવિધ્યનું અવલમ્બન છે,
 પૂર્વે જગતનું મુખડું છે.
 જગતસોભાઅશ્રીના ચન્દ્રક
 મુરમ્બ પ્રભાતે પ્રભાતે,
 સલ્લુણી પૂર્ણિમાએ પૂર્ણિમાએ,
 યુગે યુગે ત્હાં ચ્હોડાય છે.
 દિશ દિશમાં તારાની ઝણ ફૂટે;
 જગતઅજવાળતાં પ્રભુનાં પૂર
 પૂર્વને શિખરેથી નિર્જરે છે.

મહાલયોતિર્ગોલનો ઉદયદેશ
 મહાભાગ પૂર્વખંડે છે.
 દિનનાથ ભગવાન સૂર્યનારાયણ,
 નિશાનાથ અમીદાનેશ્વરી ચન્દ્રદેવ
 પૂર્વની અગાશીએ ઉગશે ત્હાં સૂધી
 જગન્નેત્ર પૂર્વ લણી નમશે, માનવી !

અસ્ત થઈ ગયો હતો.
 સન્ધ્યાનાં રેશમીસોનેરી પીંછાંમાં
 પ્રહ્લાદ આઘ્રાણાતું હતું.
 ઝાડપાંદડે તમસૂસીન્ય છૂપાતા.
 પ્રાચીજોળે વૃદ્ધો ઉપર
 ઝાંખું તેજ ઉડતું.
 ઠાન્ત, રસપૂર્ણ, અખંડ,
 વસન્તના મુખકમલ શો,
 વિલાસની રેખાઓ ભરેલો
 પૂર્ણિમાનો થગીરાજ
 પિતૃની પુરાણ વાદીઓમાં
 અમીપગલે ચધારતો હતો.
 વસન્તપૂજનિકાઓ સર્જી યઈઃ
 ગુલાબની પાંખડીઓ છટી પાડી,
 કળીઓની સુરચના દીધી,

ઠનકમાં કુંકુમ ઘોળ્યાં.
 રનેહવિમાન સમોવડો,
 રસમેધના મુગટ સરિખડો,
 ઉડતી દેવસુન્દરીના
 સુન્દર હૃદયભાવ શો,
 ચન્દ્ર વાદળં ઉપર ચ્હડવા માંડયા.
 તહેની મૃદુભાવ તેજપીંછીઓ
 પ્રિયમુખડે આનન્દપ્રભા પૂરવી.
 ફૂલહાર દીપવા લાગ્યા,
 નયન ઝળહળવા લાગ્યાં.
 પ્રેમખાલકોએ અરસપરસ
 દર્શન લીધાં, ત્રિભત કીધાં.
 ચન્દ્ર આવી તરુધુમ્મટે બેઠો,
 ઉદ્ધાસિની તેજધારાઓ
 અનન્ત વાદળમાં રેલી રહ્યો.
 ખાલાઓએ વધામણું દીધાં,
 તહેના ઉપર ફૂલપાંદડીઓ વેરી,
 તેજપૂરને અણઉઘડી કળીઓ સમર્પી,
 નયોતિગિમ્મનાં ઓવારણું લીધાં.
 ચન્દ્રિકાના સરજલમાં
 ચક્રોરડી ડૂબકાં ભરતી.
 કુમારિકાઓએ પ્રિયઅધરે

ચુમ્બનચંચુના હંશ દીધા.
 સુવર્ણરેખાઓમાં સરિતાઓ વહે
 એવી ભરવેગ-ભરપૂર
 બાલાઓ પ્રીતમકરમાં પડી;
 પ્રેમભાવ ગાતાં ગાતાં
 ફૂલડાં લાવીને ચઢાવ્યાં.

“પ્રિયતમ સ્ત્રીભાગ્યચન્દ્ર !
 રજનીમુખ ધોતા જ્યોતિર્દેવ
 મહારા પ્રાણને અન્નવાળયો:
 પ્રાણમાલા ત્હમને આરોપું છું.”
 ચન્દ્રિકાની વેલ શો નિર્મળો
 ભાગરાનો મનમધુરો ફૂલહાર
 વિલસુજો સ્ત્રીભાગ્યચન્દ્રને ધરાવ્યો.

“મધુર રમણલાલ !
 હૃદય હજી આવું છે,
 ખીડેલાં ફુસુદ લેવું:
 ત્હને ઉઘાટો તેમ
 મ્હને ય ઉઘાડજો, હો.”

રમણે મુલગાને ચુમ્બન દીધું:
 મુધાચન્દ્રક શી ત્હની રેખાઓ
 મુલગાને ભાટે લરવદી રહી.

“ પ્રિયતમ સુભાગા !
પ્રેમકિરીટ શીર્ષે મૂકું છું,
ધર્મકાર્યે દોરજો, સ્નેહરાણીજી ! ”

“ હા, આત્માધાર !
ત્હમ્હારી મંગલ સ્નેહમૂર્તિ,
મ્હારા જીવનનો રસદેવ,
સૌભાગ્યકિરીટે જ વિરાજો છે:
જગજ્જીવમાં જીવન દોરશે તે, નાથ ! ”

“ પ્રાણેશ્વરી ! ”
ગુલાબનો ગુગટસોહાગ
વિલસુને ભાગ્યદેશે માંડી
હૃદયદેશે સૌભાગ્યચન્દ્ર વિરાખ્યો:
ભણે કૌમારનો યાદ ઉતારતો હોય ને.

કુસુમળી હંભરી વીણુતી,
ત્હેની સાથે નયન
કંઈ કંઈ વાતો લવતો.
“ કુમારી ! આપણે ને
રોજરોજ ફૂલ વીણીશું.
હું વનમાળી થઈશ,
ત્હમે શું થશો ? ”

આપણે કૂલમંડલી ભરીશું
ને કૂલહિન્ડાલે, હિન્ડાલશું. ”

તેજમાં ઝીલતાં ઝીલતાં
કુસુમળી ને નયન આબ્યાં.
અલખેલાં વસન્તવિહારી સહુ
અનેરાં ભાવ શુંજતાં
પછી ઘર ભણી પાછાં વળ્યાં.
સ્નેહત્રિભૂતિ ઉપર
ચોમેર અન્દ્રિકા ફેરમતી.
આઠાથ નિષ્કલંક હતું.
માંડી નજરે તારાઓ
હોમના હૃદયનું મનન કરતા.
વાયુનાથે પાંખ વીંઝી.
‘ પ્રેમ ’ ‘ પ્રેમ ’ના પડઘા પાડતી
એની અણુદીઠ પગલીઓ
કુંજમાં, ઘટાઓમાં, વનમંડપોમાં,
ફરની હવેલીઓને વિષે,
ગામને ચોરે, રમવા સંચરી.
પ્રેમખાલકોના ચરણોમાં
મ્હોરમોતી વેશયાં,
સ્પર્શી સ્પર્શી ધન્યભાગ્ય થયાં.

વનદેવીઓએ અન્તરિક્ષેથી
 પુણ્યવન્તી પુષ્પવૃષ્ટિ કીધી,
 સ્વર્ગસૌભાગ્યે અભિનન્ધાં.
 સ્નેહસાગરે ઓલાં ખાતી
 ત્હેમની આત્મનૌકાઓ
 રસરમણે રહડીઃ
 અને આવે પેલાં
 હૃદયજલમોખાં ધૂધવતાં,
 અનેરી ખંસી ભૂંડાં
 ચિર કવિતદેવી ગજવતાં,
 ત્હાં જઈ રજતવેલુમાં વિશમી.

ગ્રીષ્મના સુકોમલ પ્રભાતે
 કે ગગને ચન્દ્રકલા રેલે ત્હારે
 પછી સ્નેહસન્તાન મળતાં.
 આશા પોષી, દિલાસા દઈ,
 હૃદયની વાતો કથી,
 પંખી શાં ડાળે ડાળે
 ઘડી લેળાં બેશી
 વિશ્વ વનમાં વિખૂટડાં બેઠતાં.
 મનુજ વિના સકલ જગતે
 ત્હેમનાં લમ સ્વીકાર્યા હતાં.

પ્રાણકલા નિરખવાનાં નયન
મનુષાલને પ્રભુએ કપ્પાં ધીર્યા છે હજી !

પછી રસમેઘ લઈ વધાં આવી.
કૂલછટ્ટી જેવી એક બાલિકા,
પૃથ્વીબાલાની સૈથી સગી
ખેતરોની પગથીમાં,
સરોવરતીરની કુસુમવાટે,
પુષ્પવતી વનકુંજેમાં,
ગાતી ગાતી આનન્દતી.
સ્થામી વૃક્ષમાલાની પાછળ
વાદળછાયાના ઉઘાડમાં
તહેના પિતા હજી ખેડતા,
ગન્ધવતીના કપાશ રચતા,
ત્યાં તે જતી આવતી,
ને વનદેવી સરિખટ્ટી
ઉગતા મોલને આશિષ દેતી.

એક સમય આકાશમાં
મેઘ ઝોલાં ખાતો હતો.
ઘટાએ સ્થિર-ગમ્ભીર હતી.
કલા સંકેલી લેઈ મોરલા
વૃક્ષપલ્લવે ચહડેલા હતા.

વારિદબિન્દુનો તૃપાત્ત પૈયો
' પિયુ ' ' પિયુ ' ' પિયુ ' ના
મેઘબાપ જપતો હતો.

ઘનફલકે તરવરતું

પ્રતિબિમ્બ જગત

ખૂડું ખૂડું થઈ રહ્યું હતું.

કરચલિયાળા, કાળા, ભયંકર,

ખારે મેઘ ઉલટયા હતા.

નભમાં જલજલનખ્યાકર હતું.

એકાકિની ઉડતી કપોતિની શી

નીચે મુલગા જતી હતી.

સટક તે અટકી ઉભી.

આસોપાલવ નીચેથી

ધીરલલિત મોરલી વાગી,

તહેલે તહેને ચટકી ભરી.

પાંદડીઓમાં ભરાતી મુરબી શી

રમણની કરલતિકામાં

ક્ષણમાં તો મુલગા સમઈ ગઈ.

“ પ્રિયે ! દશખાર દિવસમાં

ખાણુ—આવશે:

તહમારાં ને વિલસુખ્હેનનાં

પ્રભુમન્દિરે—”

“પણ, પ્રાણનાથ !
 તંમાકં લમ કય્હારે યશે ?
 મ્હારે તો તે-ભેલુ-છે ”
 ચુમ્બનોથી રમણે
 મુશગાને મૂઝવી દીધી
 બોલમાલા તૂટી પડી
 મેઘધાગમા હોંચકતી ધનુષકલા શી
 મુશગા રમણને કર મ્મતી
 શરદપૂનમની રાત્રિએ
 તારા નેત્રે વિહાસતી,
 અન્દ્રિકા સૌન્દર્ય નિર્ગળતી
 શરદની એક વાદળી
 મોલી વરસી ગહી પછી
 સ્નેહપ્રારમાશીને બાગે ખેલતા
 રસાત્માઓ, સાગરના બે તરંગ થા,
 હૃદય આલિંગી-જીવન સમ્મેલી
 માગરની મહાસફેદ આલ્યા
 હરિયાળા વસન ઉડાવતી
 વનવનમા ફૂગી વમન્ત આવી
 આબે આબે મ્હોર બેઠા,
 મજગીઓના ચમ્મર દળી ગદ્યા
 પરાગલ સુપ્રમત્ત

ફૂલડાં ફૂલવા માંડયાં.
 કોઠાકલા પાછી પધારી,
 'વસન્ત' 'વસન્ત' 'વસન્ત'
 જગત ભરી પોઝારવા લાગી.
 ઠંધકે વધે વીત્યાં પછી
 વસન્ત જનમંડળે રમવા ઉતરી.
 કેસુનાં વૃક્ષ મ્હોર્યાં,
 અંગઅંગ કેસુફાલતી ફૂલઅંગના શી
 ફૂલઅંગનાઓ કલાપી રહી,
 નવકુસુમો શાં રચલયાં,
 પંખીપાંખ શાં ઉલ્લાસતાં,
 પરભૂતગીત શાં મીઠકાં,
 સંભવની પ્રાચેલાં, સૂર્યભગં પીપેલાં,
 આત્મમણિઓમાં તેજભૂત પ્રગટતાં.
 ઠલ્યાણુના ઉદાત્ત માર્ગના લોગી,
 નિર્મળાં, ક્ષન્તિપૂર્ણ, દેવભૂતિ
 માનવળાલ ઉગતાં થયાં.
 સ્નેહનું સામ્રાજ્ય સ્થપાયું,
 વાજ્યા-અમાર્યા આંગણે આંગણે
 કોયલ વસન્તમન્ત્ર મેલી જતી.
 લહેને ઝીલી ઝીલી કુમારિકાઓ
 વેદગાન શાં વસન્તગીત ગાતી.

લીલમલીલી ઘટાઓમાંથી,
 જાડી જાડી ગિરિકન્દરાઓમાંથી,
 ઉઘાડા રણપગથાર ઉપરથી,
 અગત્યનંદનના વનવનમાંથી,
 મહાનદને પુણ્યપુરાણ આરેથી,
 રત્નસરોવરની કુંજોમાંથી,
 પ્રથક્ત મેઘકાંગરી સમેાવડા
 મવળ ગિરિશૃંગો ઉપરથી,
 તે નવવસન્તગીતના
 ઘેરા પ્રતિધોષ થવા લાગ્યા.
 સાગરને ઓઘે ઓઘ,
 આકાશના અનન્ત ઊંડાણમાં,
 ચિરકાલનો મહાવિશાલ શુદ્ધમાં
 તે પ્રતિધોષ ધૂમણ લાગ્યા.
 રસ, જ્ઞાન, આનન્દ,
 પ્રેમ, પૂજા, પ્રભુતાનાં
 સુધાકિરણવન્તી ચન્દ્રિકામાં
 જગત નહાવા લાગ્યું.